

Forsvareretikk:
Å være forsvarer – noen etiske utfordringer

Kandidatnummer: 629
Leveringsfrist: 25.11.2008

Til sammen 17.830 ord

19.11.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Nærmere redegjørelse og avgrensing	1
1.3	Begrepsavklaring	3
1.4	Oppbygning	3
<u>2</u>	<u>INNFØRING I ETIKK</u>	<u>4</u>
2.1	Innledning	4
2.2	Klassifisering	4
2.3	Juss og etikk	6
<u>3</u>	<u>FORSKJELLEN MELLOM FORSVARERROLLEN OG ADVOKATROLLEN</u>	<u>8</u>
3.1	Innledning	8
3.2	Utfordringene	8
3.3	Motparten	9
3.4	Klienten	9
3.5	I retten	10
3.6	Media	12
<u>4</u>	<u>FORSVARERENS OG PÅTALEMYNDIGHETENS OPPGAVER</u>	<u>13</u>

4.1	Forsvarerens oppgaver	13
4.2	Påtalemyndighetens oppgaver	13
<u>5</u>	<u>RETTSKILDER</u>	<u>15</u>
5.1	Innledning	15
5.2	Domstolloven	15
5.3	Regler for god advokatskikk	15
5.4	Retningslinjer for forsvarere	16
5.4.1	Innledning	16
5.4.2	Forarbeider	16
5.4.3	Innholdet	16
5.4.4	Hvem er bundet av retningslinjene?	17
5.4.5	Forrang	17
5.4.6	Verdien av retningslinjene	17
<u>6</u>	<u>HÅNDHEVELSE AV REGLENE</u>	<u>19</u>
6.1	Disiplinærsystemet	19
6.2	Domstolens bruk av reglene	20
<u>7</u>	<u>FORSVARERETISKE PROBLEMSTILLINGER</u>	<u>23</u>
7.1	Innledning	23
7.2	Etablering av forsvareroppgavet	23
7.2.1	Habilitet	23
7.2.2	Siktedes rett til oppnevning av forsvarer	25
7.2.3	Fritt forsvarervalg	26
7.2.4	Begrensninger i det frie forsvarervalg	27
7.2.5	Klientnapping	29
7.2.6	Ivareta klientens interesser	32

7.3	Forsvarerens forhold til klienten	33
7.3.1	Hvilke råd skal forsvareren gi sin klient?	33
7.3.2	Skal klienten forklare seg til politiet?	34
7.3.3	Skal klienten tilstå?	35
7.3.4	Medvirkning til falsk forklaring	36
7.3.5	Bruk av rettsmidler – anke	37
7.4	Etterforskningen	39
7.4.1	Forsvarerens oppgave	39
7.4.2	Retten til dokumentinnsyn	39
7.5	Uavhengighet	43
7.6	Interessekonflikt	45
7.7	Taushetsplikt	47
7.8	Retten til å si fra seg oppdraget	50
7.8.1	Feilaktige eller ufullstendige opplysninger fra klienten	50
7.8.2	Klienten vil ikke følge advokatens råd	51
7.8.3	Tilståelse ovenfor forsvareren	51
7.9	Forsvareren i retten	54
7.9.1	Forsvarerens oppgaver i retten	54
7.9.2	Forsvarerens opptreden i retten	55
7.10	Media	56
7.10.1	Under saken	56
7.10.2	Fra advokat til pressetalsmann	57
8	<u>FORSVARERROLLEN I DAG – DEN ETISKE SITUASJONEN</u>	59
9	<u>LITTERATURLISTE</u>	63
9.1	Bøker	63
9.2	Artikler	63

9.3	Lovgivning	64
9.3.1	Norske lover	64
9.3.2	Forskrifter	64
9.3.3	Traktater	64
9.3.4	Andre bestemmelser	64
9.4	Rettsavgjørelser	64
9.5	Disiplinæravgjørrelser:	65
9.6	Nettdokumenter / nettsider	65
9.7	Personlig meddelelse	66
9.8	Samtaler	66

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

”Å være en dyktig advokat og forsvarer innebærer ikke bare høy kvalitet i yrkesutøvelsen. En høy grad av etisk standard er like vesentlig for et fullgodt arbeid.”¹

Temaet for denne oppgaven er forsvareretikk. Forsvarerens oppgave er å ivareta sin klients interesser innenfor de rammer som loven og god advokatskikk tilsier. Behovet for gjennomtenkt etikk blir spesielt synlig når forsvareren står ovenfor situasjoner hvor han må handle i kraft av sitt yrke, samtidig som det er klart at hvordan han opptrer vil berøre en annen person. En forsvarer er til enhver tid avhengig av allmenn tillit som bare oppnås når han er hederlig, med en integritet som ikke på noen tidspunkt kan trekkes i tvil.² Det har i de siste årene vært økt oppmerksomhet på yrkesetikk, også innenfor den juridiske profesjon. Medias dekning av uttalelser fra forsvarere i forbindelse med store straffesaker har vært med å bidratt til debatten.

1.2 Nærmere redegjørelse og avgrensing

Jeg vil i denne oppgaven behandle noen av de etiske utfordringene en forsvarer kan bli stilt ovenfor i sin hverdag. Problemstillingen i oppgaven er hvordan forsvareren innenfor reglenes grenser skal opptre for å sikre at klientens interesser blir ivaretatt på en tilstrekkelig god måte. Jeg vil understreke at uttrykket ”klientens interesser” ikke nødvendigvis er frifinnelse.

¹ Fanebust (2005) s.150

² l.c

Etiske problemstillinger er noe alle mennesker møter uavhengig av sitt yrke og livssituasjon. Der de etiske reglene er klare byr det sjelden på problemer. Det er først i de tilfellene der reglene er uklare eller i de tilfeller hvor reglene ikke gir noe svar, hvor forsvareren står over for en utfordring. Det finnes ikke alltid et fasitsvar og det er ikke nødvendigvis at en løsning er bedre enn en annen. Forsvareren må likevel foreta et valg.

Valg av problemstillinger er først og fremst gjort på bakgrunn av samtaler med noen forsvarere, hvor de har gitt uttrykk for hva de møter av etiske utfordringer. Samtaler med andre jurister, jusstudenter og andre personer har også vært betydningsfullt for mitt valg av problemstillinger. Videre har juridisk teori, artikler i juridiske blader og straffesaker de seneste årene hatt betydning.

Jeg vil ikke foreta en uttømmende redegjørelse av de etiske reglene. I den grad reglene inneholder bestemmelser som berører problemstillingene jeg tar opp, vil reglene bli behandlet.

De europeiske reglene for god advokatskikk, CCEBs regler vil ikke bli behandlet, da den Norske Advokatforening har brukt CCBEs som mønster for sine nasjonale regler. Regler for god advokatskikk er langt på vei harmonisert med regler som Den europeiske advokatororganisasjonen (CCBE) vedtok i 1988.³

Når det gjelder disiplinærmyndighetens materielle regler ligger disse utenfor oppgavens tema. Jeg vil likevel redegjøre for dem i den grad det er nødvendig for å belyse disiplinærmyndighetens funksjon.

³ <http://www.advokatforeningen.no/Etiske-regler/Advokatforeningens-etiske-retningslinjer-og-veiledninger/Regler-for-god-advokatskikk/>

1.3 Begrepsavklaring

Betegnelsen ”advokat” menes i denne sammenheng en person med advokatbevilling som yter rettshjelp overfor en klient og kan opptre i retten på vegne av han, uavhengig av fagområde. Når jeg bruker betegnelsen ”forsvarer” eller ”forsvarsadvokat” menes de advokater som bistår en mistenkt, siktet, tiltalt eller domfelt i forbindelse med en straffesak, herunder også faste forsvarere. Med betegnelsen ”klient” mener jeg i denne sammenhengen en person som får juridisk bistand. Klienten kan i forbindelse med en straffesak være mistenkt, siktet, tiltalt eller domfelt.

I strafferetten skiller man mellom begrepene ”mistenkt”, ”siktet”, ”tiltalt” og ”domfelt.” I denne oppgaven vil jeg bruke begrepet ”siktet” som en fellesbetegnelse på mistenkt, siktet og tiltalt eller domfelt. Der de etiske reglene er forskjellig avhengig av hvilken rolle klienten har, vil jeg bruke riktig betegnelse.

1.4 Oppbygning

Oppgaven starter med en innledning hvor temaet for oppgaven presenteres. Kapittel to inneholder en kort innføring i etikk og dens betydning for jussen. Deretter følger det i kapittel tre en generell framstilling av forskjellene mellom forsvarsadvokaten og den alminnelige advokaten. I kapittel fire belyses forsvarerens- og påtalemyndighetens roller. De etiske rettskildene vil bli presentert i kapittel fem. Kapittel seks inneholder en kort presentasjon av disiplinærmyndighetene og en redegjørelse for reglenes betydning for domstolene. Deretter følger en drøftelse av de forsvareretiske problemstillingene i kapittel syv. Helt til slutt vil jeg i kapittel åtte belyse forsvarerens situasjon i dag.

2 Innføring i etikk

2.1 Innledning

Etikk er læren om hva som er rett og galt. Ordet etikk kommer fra det greske ordet ethikos som betyr sedelig.⁴ Etikk som fagdisiplin er en gren av filosofien hvor man på en systematisk måte studerer prinsippene og metodene for å skille rett fra galt og godt fra ondt.⁵ En handlemåte som er moralsk, sedelig eller riktig, beskriver man gjerne som etisk.

Det er forskjell på etikk og moral, selv om det er to begreper som flyter i hverandre. Moral i denne sammenheng er ett sett av normer, verdier og holdninger som hevdes og praktiseres av et samfunn, en gruppe eller et individ. Det er eksisterende verdioppfatninger om hva som er rett og galt, samt hvordan man forholder seg eller handler i forhold til disse oppfatningene.⁶ Moral er praksis, det vil si handlinger som er resultat av etiske vurderinger. Mangel på slike etiske vurderinger omtales gjerne som dårlig moral. God foretningsskikk, regnskapsskikk eller advokatskikk er eksempler på moral for en gruppe. Etikk er derimot faget hvor man beskriver, reflekterer over og vurderer eksisterende moral.⁷

2.2 Klassifisering

Etikken deles inn i ulike kategorier. Grovt sett kan etikken inndeles i grunnlagsetikk og områdeetikk⁸. Grunnlagsetikk inndeles i deskriptiv etikk, normativ etikk og metaetikk.

Deskriptiv etikk forteller oss om eksisterende alternativer og etablerer argumentasjoner som vi kan vurdere ut i fra.⁹ Den deskriptive etikken er utelukkende beskrivende og tar

4

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=etikk&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j>

⁵ Vaags (2004) s. 11

⁶ ibid. s. 16

⁷ ibid. s. 16

⁸ ibid. s. 11

⁹ ibid. s. 12

ikke stilling til hva som er rett og galt. Den forklarer bare hvilke etiske holdninger og handlinger som finnes. Meningsmålinger er eksempler på deskriptiv etikk.

Normativ etikk tar i motsetning til deskriptiv etikk stilling til hva som er rett og galt. Den velger side og tar stilling til eksisterende moral.¹⁰ Normativ etikk har ulike teorier.¹¹ En teori legger vekt på holdningen bak handlingen. En annen legger vekt på selve handlingen. Den tredje legger vekt på konsekvensen av handlingen. De teorier som fokuserer på handlingens konsekvens legger vekt på at handlingen kan resultere i ulike resultater. Om handlingen er etisk vil avhenge av resultatet. En er opptatt av virkningene for alle som på en eller annen måte er berørt av resultatene for en snevrere gruppe som eksempelvis ens nærmeste familie eller bare av resultatene for seg selv. Som forsvarer er det viktig at man hele tiden har klientens interesser i sentrum når avgjørelser skal tas. Konsekvensene av valget skal bli best mulig for klienten. I den normative etikken er det sentrale derfor hva en bør eller skal gjøre i ulike situasjoner.

Innenfor metaetikken søker man å analysere, avklare og argumentere for moralske begreper, normer og begrunnelser.¹² Her spør man om etikken skal være objektiv eller subjektiv, om man skal legge fornuft eller følelse til grunn for etikken, og hvordan etiske utsagn skal begrunnes.

Områdeetikk er den delen av etikken hvor de etiske teorier kommer til anvendelse innenfor ulike fagfelt og vitenskaper.¹³ Områdeetikk er refleksjoner rundt hva som er rett og galt i forhold til en konkret sak, situasjon eller sammenheng. Områdeetikken trekker veksler på normativ- og metaetikk, men tar samtidig opp mer yrkes etiske problemstillinger. Med områdeetikk tenker man som regel på etikk knyttet til en profesjon, for eksempel forskeryrket, legeyrket eller advokatyret. Det er her vi ser etikken i praksis.

¹⁰ ibid. s. 12

¹¹ ibid. s. 13

¹² ibid. s. 14

¹³ ibid. s. 15

2.3 Juss og etikk

Etikken handler om hva som er riktig atferd. Jussen dreier seg om de rettsregler som anvendes for å løse et rettsspørsmål, altså gjeldende rett. Det er som regel samsvar mellom etikken og de formelt vedtatte rettsregler. Stortinget vedtar lover som er basert på de samme etiske grunnverdier som både leverelegene og folk flests oppfatning om hva som er rettferdig, rimelig og fornuftig.¹⁴ Det å ta livet av et annet menneske er en handling som de fleste mener er gal. Handlingen er også forbudt, jf. straffeloven § 233. Enkelte vil si at juss og etikk av og til går i hver sin retning. I Norge er det eksempelvis lov å prostituere seg selv.¹⁵ Noen mener at dette ikke er etisk forsvarlig, fordi samfunnet da legaliserer kvinneundertrykking og menneskesalg.

Innenfor juristetikken kan grensen mellom jus og etikk være uklar fordi juss og etikk henger sammen. Likevel ser man eksempler på at de etiske reglene går lengre enn lovreglene. Lovreglene gir gjerne uttrykk for etikken, men dekker sjelden alt. Det er mye som kan oppfattes som uakseptabel atferd, uten at det derimot er straffbart etter rettsreglene. Bestemmelsen i straffeloven om drap omfatter for eksempel ikke abort.¹⁶ For mange er abort en forkastelig handling. I dette eksemplet ser vi at den etiske oppfatningen kan være strengere enn dagens lovregler.

Å være forsvarer byr ikke bare på juridiske problemstillinger, men også på mange etiske utfordringer. Den faglige kompetansen er ikke alltid nok for å vite hvordan man skal opptre. Profesjonsetikken sier noe om hvordan man som forsvarer bør oppføre seg, hva som er akseptabel oppførsel eller ikke. Mellom forsvarere er det delte meninger om hva som regnes som anstendig adferd. Det er flere grunner til at grensen mellom etisk og uetisk adferd er vanskelig å trekke. For det første er forsvarerne gjerne av forskjellige

¹⁴ Wilhelmsen (2003) s. 11

¹⁵ Det er for tiden stor debatt om prostitusjon skal bli forbudt. Det foreligger 18.11.2008 ikke noen lovendring.

¹⁶ Abortloven gir hjemmel til å ta abort på nærmere vilkår.

oppfatninger og meninger. Både tidligere erfaringer, politisk og sosial tilhørighet kan være avgjørende for hva forsvareren anser som akseptabel adferd. For det andre er det noe uklart hvilket innhold juristetikken bør ha eller har, ettersom det er tale om normer av skjønnsmessig karakter.¹⁷

¹⁷ Wilhelmsen (2003) s. 12

3 Forskjellen mellom forsvarerrollen og advokatrollen

3.1 Innledning

Undersøkelser viser at omkring en tredjedel norske advokater jobber med strafferett i større eller mindre grad.¹⁸ Noen advokater har stor andel av strafferett i sin portefølje og jobber nesten utelukkende som forsvarer. Faste forsvarere¹⁹ har gjerne en større andel av straffesaker enn andre advokater. På landsbasis er det er nok relativt få advokater som i hovedsak kun har spesialisert seg på straffesaker. De fleste advokater er å regne som allmennpraktikere.

Forsvarerrollen skiller seg fra advokatrollen for øvrig på mange måter og det oppstår ofte andre problemer. Advokatforeningen har dermed sett det nødvendig å lage egne retningslinjer for forsvarere. ”Fordi det ofte oppstår spørsmål om advokatens holdning i de spesielle situasjonene som kan oppstå i rollen som forsvarer, har Advokatforeningens representantskap utviklet egne retningslinjer for forsvarere.”²⁰

3.2 Utfordringene

Forsvarerrollen er kanskje den juristrollen som folk har flest meninger om. Oppgavene til forsvarere og advokater i sivile saker er forskjellig på mange måter. ”Straffesaker byr på helt spesielle utfordringer, og har nok en egen tiltrekning og en iboende spenning som få andre saksområder kan tilby.”²¹ Grunnen til at advokater velger å påta seg oppdrag som forsvarer er nok utfordringene de møter. Å være forsvarer byr ofte på utfordringer utover jussen. Forsvareren får gjerne saken rett i fanget etter at den siktede er varetektsfengslet eller tiltale er tatt ut. Han får gjerne liten tid til å forberede seg og etablere et godt forsvar før hovedforhandlingen er berammet.

¹⁸ Bahun (2001)

¹⁹ Faste forsvarere er ansatt av justisdepartementet.

²⁰ <http://www.advokatforeningen.no/Advokatroller1/Roller/Forsvarsadvokat/Retningslinjer-for-forsvarere/>

²¹ Langbach (1996) s. 27

3.3 Motparten

Utgangspunktet i en straffesak er forskjellig fra en sivil sak. I sivile saker oppsøker klienten advokaten for å søke bistand. I samråd med advokaten avgjør klienten om sak skal reises. Saken blir dermed i sivile saker igangsatt av klienten som saksøker eller av motparten. I straffesaker blir imidlertid saken²² alltid igangsatt av motparten. Motparten i straffesaker er påtalemyndigheten (ikke fornærmede), mens motparten i en sivil sak ofte er en annen privatperson. Oppgaven til forsvarere blir å etablere et forsvar til den saken han får, og ikke anlegge en sak. Påtalemyndigheten vil som regel ha betydelig mer resurser enn en sivil part. Politiet legger ned et grundig etterforskningsarbeid og når påtalemyndigheten tar ut tiltale vil tvilen om tiltaltes skyld være tilnærmet borte. Salæret som forsvareren må forholde seg til kan være med på å begrense forsvaret.²³ Dette gir liten fleksibilitet, spesielt i de situasjoner der klienten sitter i varetekt.

Forholdet mellom partene i en sivil sak er som regel mer likestilt. Begge partene er i en sivil sak representert med en advokat, betalt av parten selv eller av det offentlige (etter lov om fri rettshjelp). Begge parter har i utgangspunktet lik mulighet til å forberede seg grundig og legge ned like mye arbeid i saken. Selv om det i sivile saker kan være tale om en svak og en sterk part (for eksempel en forbruker og en profesjonell part) er ressursene langt mer balansert i forhold til motparten i en straffesak.

3.4 Klienten

Klienten i straffesaker er ofte av en annen type enn i sivile saker. Som forsvarer møter mange forskjellige mennesker med ulike bakgrunn. Klientene blir gjerne karakterisert som taperne i samfunnet. Det er mennesker som gjerne befinner seg i en krisesituasjon. Det kan skyldes en ødelagt barndom, et havarert ekteskap, rusmisbruk eller andre forhold. Forsvareren vil, fordi han kjenner historien bak personen, se annerledes på sin klient enn det andre vil gjøre. Eller som Alf Nordhus sier: "Alle kan forsvares. Ingen straffesak er

²² Med saken sikter jeg her til straffesaken og ikke til gjerningen siktede har gjort.

²³ Se pkt. 7.9.1

uten unnskyldende momenter. Enhver handling har sitt utspring i menneskelige trekk og menneskelige egenskaper.”²⁴

En forsvarer lærer mye om menneskesinnet og livet.²⁵ Straffesaker berører mellommenneskelige problemstillinger på en helt annen måte enn sivile saker. Forsvareren vil ikke bare gi juridiske råd, men også en hjelpende hånd. Ofte er man som forsvarer den eneste personen klienten kan betro seg til, og klienten har gjerne flere problemer enn selve straffesaken. Problemstillingene kan være mange og en dom kan få store konsekvenser både for klienten og hans familie. Det er en fordel at man som forsvarer er en utadvendt og omsorgsfull person som uttrykker medfølelse og trygghet ovenfor klienten. Relasjonen mellom forsvarer og klienten må være bygget på tillit. En advokat må være en person som folk får lyst til å betro seg til.²⁶ Det vil være en fordel å kunne litt psykologi, da yrket innebærer mye praktisk psykologi.

3.5 I retten

I straffesaker er både advokatrollen og prosedyren i retten ulik fra sivile saker. Engasjementet har gjerne annen kraft og det er større rom for skuespill.²⁷

Når påtalemyndigheten tar ut tiltale har de som oftest en god sak. Som forsvarer opplever man ofte at klienten blir dømt. Likevel mister forsvareren ikke troen på sitt arbeid. Tvert i mot velger de fleste advokater å fortsette med å påta seg straffesaker. At klienten ikke ble frifunnet vil nødvendigvis ikke si at forsvareren har gjort en dårlig jobb. Det kan være tilfeller der forsvareren ikke har prosedert på frifinnelse, men hvor klienten har erkjent straffeskyld. Forsvareren vil ikke føle han har tapt saken når retten tar hensyn til de momenter han har lagt frem for retten.

²⁴ Nordhus (1967) s. 201

²⁵ Fanebust (2005) s. 151

²⁶ Langbach (1996) s. 30

²⁷ Se punkt 7.9.2

I sivile saker er det overvektsprinsippet som legges til grunn. Partene må føre bevis for sine påstander og retten leger til grunn det mest sannsynlige resultatet. Partene har i utgangspunktet fri rådighet over saken, jf. tvisteloven § 21-3. I straffesaker er det påtalemyndigheten som har bevisbyrden. Den tiltalte skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist, jf. uskyldspresumsjonen i EMK art. 6,2. All rimelig tvil skal komme den tiltalte til gode. Retten kan bare idømme straff når den er overbevist om at tiltalte er skyldig. I uttrykket rimelig tvil ligger det følgelig at tvilen må være fornuftig og begrunnet, en teoretisk tvil faller med andre ord ikke innenfor.²⁸

I en sivil sak kan partene inngå forlik og komme til en enighet. Siktete har ikke likestor mulighet til å påvirke saksgangen i en straffesak. Den siktete kan i noen saker godta en bot eller forkorte prosessen ved en tilståelsesdom. Tilståelsesdom kan bare brukes når bestemte vilkår er oppfylt. Det er bare påtalemyndigheten som kan bestemme om en straffesak skal henlegges eller beslutte påtaleunntatelse.

Reaksjonen av en domsavsigelse kan få store økonomisk og rettslig konsekvenser. Avgjørelsen i en straffesak får langt mer alvorlige følger enn i en sivil sak, da reaksjonsformen i en straffesak er straff. Tradisjonelt er begrepet straff definert som ”et onde som staten tilføyer en lovovertreder, i den hensikt at den skal føles som et onde.”²⁹ Selv om en sivil domsavsigelse kan føles som straff, for eksempel erstatningsplikt, er dette ikke å betegne som straff. Hensikten med erstatning er ikke å påføre skadevolderen straff, men å gi den skadelidte en økonomisk kompensasjon. Det finnes ulike former for straff. Straffen kan være alt i fra bøter og samfunnsstraff til fengsel og forvaring. Dommeren i sivile saker har ikke på langt nær samme mulighet til å bruke så sterke virkemidler som i en straffesak.

²⁸ Slettan (2001) s. 25

²⁹ Johs. Andenæs, gjengitt i Rt. 1977 s.1207

3.6 Media

Mediainteressen er i de fleste sivile saker ganske liten. Det er stort sett bare i store saker, at media dekker sivile saker. I straffesaker er medias interesse langt større og forsvareren risikerer å bli allmenn kjent. I de mest alvorlige sakene vil saken bli dekket av både tv og de store løssalgsavisene. Som forsvarer må man regne med å bli oppsøkt av pressen for å svare på spørsmål om saken.³⁰

³⁰ Se punkt 7.10

4 Forsvarerens og påtalemyndighetens oppgaver

4.1 Forsvarerens oppgaver

En forsvarer skal sørge for at en uskyldig ikke blir dømt og at en skyldig ikke får større straff enn nødvendig.³¹ Det er på det offentliges vegne at man som forsvarer skal bidra til en riktig dom. Forsvarerens oppgave er å ivareta sin klients interesser³² og hjelpe klienten på ethvert trinn av saken. Forsvareren skal påpeke tvil og sørge for at alt som er til klientens fordel kommer frem.

Straffeprosessloven inneholder blant annet regler om forsvarerens oppgaver.³³ Forsvareren skal sørge for at klientens rettssikkerhet blir ivaretatt. Begrepet rettssikkerhet innebærer at den offentlige makt blir utøvd med hjemmel i lov. Forsvarerens oppgave går i korte trekk ut på å se til at saksbehandlingsreglene blir fulgt fra etterforskningsstadiet til dom er avsagt. Det er forsvarerens oppgave å påse at prinsippet om en trygg og upartisk rettergang blir fulgt.³⁴ Nærmere regler om forsvarerens oppgaver er nedtegnet i Retningslinjer for forsvarere. I bestemmelsens pkt. 2.1 er det slått fast at forsvareren plikter å bidra til at myndighetene respekterer klientens menneskerettigheter og sikrer at han ikke blir behandlet på en utilbørlig måte. Videre skal forsvareren ”særlig påse at klienten ikke unødvendig berøves friheten, at han ikke utsettes for umenneskelig eller nedverdiggende behandling, at hans rettigheter under frihetsberøvelse ivaretas og at han gis en rettferdig rettergang.”

4.2 Påtalemyndighetens oppgaver

Viktige samfunnsinteresser tilsier at straffedommer blir avsagt på et sikkert, faktisk og rettslig grunnlag, basert på en trygg og upartisk rettergang.³⁵ Målet er riktigst mulige

³¹ Samtale med Ivar Sveen, 19.02.2008

³² RGA pkt. 1.2(2)

³³ Dette gjør også RGA og ERL

³⁴ Janne Kristensen, <http://www.forsvarergruppen.org/forsvarerrollen.html>

³⁵ l.c

avgjørelser. Det er påtalemyndigheten som skal utrede og etterforske saken, domstolen som skal dømme og forsvareren som skal påpeke den tvil og usikkerhet som knytter seg til bevisene.

Politi og påtalemyndighetens oppgave er å etterforske og avdekke om det er begått en straffbar handling. Deretter skal de vurdere om det er grunnlag for å ta ut tiltale.

Påtalemyndigheten skal få frem den materielle sannhet ved å være objektive og saklige i sitt arbeid. Hensikten med etterforskningen er å avgjøre om tiltale skal tas ut.

Påtalemyndigheten tar ut tiltale dersom de mener å kunne bevise i retten at den siktede er skyldig.

På vegne av det offentlige har påtalemyndigheten et ansvar for at ingen uskyldig blir dømt.

Påtalemyndighetene plikter å legge frem nye momenter som kommer opp i løpet av saken.

Både forhold som er i siktedes favør og disfavør skal legges frem, jf. straffeprosessloven § 226 (3). Når retten skal ta stilling til skyldspørsmålet er det viktig at alle opplysninger er kommet frem.

5 Rettskilder

5.1 Innledning

Det finnes både skrevne og uskrevne regler for hvordan en advokat bør opptre. ”Med uskrevne regler menes allmenne oppfatninger om hva som er rett og galt for en advokat å gjøre, det å ha moralsk opptreden og holde et visst anstendighetsnivå.”³⁶ Det forventes at en advokat skal opptre på en måte som gir allmenn tillit. Både Domstoloven, Advokatforskriften og Retningslinjene for forsvarere inneholder advokatetiske regler.

5.2 Domstoloven

Den viktigste kilden for advokatetikk er loven og dens forskrifter.³⁷ Domstoloven, lov av 13. august 1915 nr. 5, inneholder etiske regler. Domstollovens kapittel 11 og 12 har regler om rettshjelpsvirksomhet og advokater. Etter domstoloven § 224 (1) skal advokatvirksomheten utøves i samsvar med god advokatskikk. Kravet om god advokatskikk innebærer blant annet at advokatvirksomheten skal utøves grundig, samvittighetsfullt og i overensstemmelse med klientens interesser, og at oppdrag skal utføres tilstrekkelig hurtig. Formålet med reglene er å sikre god kvalitet på rettshjelps- og advokatvirksomhet. God advokatskikk er nærmere redegjort for i Advokatforskriften.

Domstoloven § 224 (2) åpner for at Den Norske Advokatforening kan utarbeide nærmere regler for god advokatskikk. Reglene kan stadfestes av Kongen i statsråd og har i så fall virkning som forskrift.

5.3 Regler for god advokatskikk

Regler for god advokatskikk (RGA) er utarbeidet av Den Norske Advokatforening og ble vedtatt på representantskapsmøte 8. juni 2001. De reviderte reglene ble i statsråd 8. mars 2002 stadfestet som forskrift og er inntatt i Advokatforskriftens kapittel 12. Reglene trådte i

³⁶ Fanebust (2005) s. 152

³⁷ Wilhelmsen (2003) s. 21

kraft 1. april 2002. Regler for god advokatskikk omfatter dermed alle advokater med virke i Norge, uavhengig av om vedkommende er medlem av Advokatforeningen eller ikke.³⁸

Formålet med reglene³⁹ er å sikre at advokatvirksomhet utføres etter etiske prinsipper. Brudd på reglene gir grunnlag for disiplinære følger for advokaten.

5.4 Retningslinjer for forsvarere

5.4.1 Innledning

Forsvarerrollen skiller seg fra den vanlige advokatrollen på mange måter. Som forsvarer møter man andre problemstillinger enn som advokat i sivile saker. RGA gir liten veiledning i forsvarsetiske utfordringer og retter seg mest mot sivilrettslig advokatvirksomhet. Advokatforeningen har på bakgrunn av dette utarbeidet egne retningslinjer for forsvarere. Representantskapet i den Norske Advokatforeningen vedtok den 19. november 1999 Retningslinjer for forsvarere (ERL).⁴⁰

5.4.2 Forarbeider

Det finnes dessverre ingen forarbeider eller kommentarer til ERL.⁴¹ Derimot har Janne Kristensen utarbeidet et notat om forsvarerrollen for advokatforeningen. Notatet kan sammenlignes med andre interne retningslinjer om hvordan en bestemmelse skal forstås.

5.4.3 Innholdet

ERL tar opp mange av de etiske utfordringene og moralske spørsmål en forsvarer kan komme bort i, men retningslinjene er ikke uttømmende. Dette kan være vanskelig å

³⁸ <http://www.advokatforeningen.no/Etiske-regler/Advokatforeningens-etiske-retningslinjer-og-veiledninger/Regler-for-god-advokatskikk/>

³⁹ RGA punkt 1.1

⁴⁰ <http://www.advokatforeningen.no/Advokatroller1/Roller/Forsvarsadvokat/Retningslinjer-for-forsvarere/>

⁴¹ Knudsen (2008) E-post

oppdage andre etiske dilemmaer enn de som er regulert av ERL. Advokatforeningens Representantskap vedtok 25. november 2005 endringer i ERL. Endringene strammer inn og presiserer hva som er tillatt i forhold til bytte av forsvarer.

5.4.4 Hvem er bundet av retningslinjene?

ERL er ikke en del av Advokatforskriften, likevel forutsettes de ”lagt til grunn for de forsvarere som er medlem av Den Norske Advokatforeningen når de utfører sine oppgaver.”⁴² Retningslinjene kan på bakgrunn av dette sees på som en avtale mellom Advokatforeningen og medlemmene i Advokatforeningen, og er dermed bindende for medlemmene. De aller fleste forsvarere vil nok likevel føle seg forpliktet til å følge retningslinjene selv om de ikke er medlem av Advokatforeningen, da retningslinjene er i tråd med allment aksepterte holdninger. ERL representerer normer som gir uttrykk for hvordan enhver advokat i praksis bør opptre seg under utøvelsen av sitt yrke.

5.4.5 Forrang

ERL er et supplement og en utdypning til Reglene for god advokatskikk. Retningslinjene presumeres å være i samsvar med RGA. RGA er forskrift med hjemmel i domstoloven mens ERL regnes som en avtale. RGA vil ved eventuell motstrid gå foran ERL.

5.4.6 Verdien av retningslinjene

Som jeg har påpekt tidligere gir lovbestemmelsene i stor grad uttrykk for gjeldende etikk. De etiske retningslinjene tolkes derfor ikke noe særlig annerledes enn andre juridiske bestemmelser. Ved tolkningen tar man utgangspunkt i ordlyden, hvor man legger til grunn en naturlig og objektiv forståelse. Ordlyden i ERL er til tider skjønnspreget, noe som kan by på utfordringer når man skal finne innholdet i retningslinjene. Spørsmålet som reiser seg er hvilket hensyn forsvareren bør legge vekt på når bestemmelsen åpner for flere løsninger.

⁴² <http://www.advokatforeningen.no/Advokatroller1/Roller/Forsvarsadvokat/Retningslinjer-for-forsvarere/>

”Utgangspunktet og grunnprinsippet for forsvareren er at han lojalt skal ivareta sin klients interesser og påse at klientens rettigheter blir håndhevet.”⁴³ Forsvareren skal være klientens talsmann utad og gi klienten råd. Når forsvareren har påtatt oppdraget er det hans oppgave å opptre på en slik måte at det er til klientens beste.

Etter uskyldspresumsjonen i EMK art. 6.2 skal enhver anses uskyldig inntil det motsatte er bevist. Enhver har krav på det beste forsvar uavhengig av bevisene i saken. Dette er en svært viktig rettssikkerhetsgaranti, som forsvareren skal sørge for blir etterlevd.

Hensynet til forsvareren selv kan være relevant å vektlegge i vurderingen. Å velge den ene løsningen fremfor den andre vil i noen tilfeller føles bedre for forsvareren. Hvilken løsning forsvareren velger kan få betydning for forsvarerens omdømme.

Som nyutdannet jurist avlegger man eden om å fremme rett og hindre urett. Denne plikten er også fastslått i RGA pkt. 1.2 (1). Samtidig plikter advokaten å ivareta sin klients interesse. Stort sett vil disse oppgavene være i tråd med hverandre. Utgangspunktet er at advokaten skal ivareta sin klients interesser, men ikke på bekostning av oppgaven av å fremme rett og hindre urett. Med begrepet rett siktes det her til at man får juridisk riktige avgjørelser. Forsvarerens oppgave om å ivareta klientens interesser vil være i tråd med å fremme rett. Når retningslinjene åpner for flere løsninger, skal forsvareren foreta det valget som er til klientens beste.

⁴³ Fanebust (2005) s. 151

6 Håndhevelse av reglene

6.1 Disiplinærsystemet

Det stilles en rekke krav til de som skal drive advokatvirksomhet. Har advokaten brutt advokatetiske regler kan man klage på advokaten. Klagen skal rettes til Advokatforeningens disiplinærutvalg innen seks måneder etter at man ble kjent med, eller burde blitt kjent med, de forholdene klagen gjelder.⁴⁴

Advokatforeningen har syv regionale disiplinærutvalg. Klagen behandles normalt i første omgang av et av disse. Hvert disiplinærutvalg består av minst fem medlemmer, hvorav ett oppnevnes som utvalgets leder.⁴⁵ Advokatforeningen har vedtatt behandlingsregler for Advokatforeningens disiplinærutvalg.

Disiplinærutvalgenes beslutninger kan påklages til Disiplinærnemnden. Sammensetningen av Disiplinærnemnden er regulert i domstolloven § 227. Disiplinærnemnden utnevnes av Kongen i statsråd og har fem medlemmer. Disiplinærnemnden består av en leder som er dommer, to medlemmer som er advokater og de to medlemmer som ikke er advokater. Ifølge Justiskomiteens uttalelse bør de to siste medlemmene representere henholdsvis forbruker- og næringslivinteresser. Alle medlemmene har personlige varamedlemmer.

De fleste advokater i Norge er medlem av Advokatforeningen. For advokater som ikke er medlem av Advokatforeningen kreves det samtykke fra advokaten som innklages for førsteinstansbehandling i disiplinærutvalg. Hvis samtykke ikke gis, behandles saken direkte av den sentrale Disiplinærnemnden, som eneste instans.

Regjeringen vedtok 18. november 2004 endringer i Advokatforskriften § 5-3. Endringen innebar at alle beslutninger fra disiplinærutvalgene og Disiplinærnemnden var offentlig

⁴⁴ Behandlingsreglene § 6(1)

⁴⁵ Behandlingsreglene § 1(2)

tilgjengelige fra 1. januar 2005. Dersom man ønsker å få tilsendt en beslutning, vil vedkommende advokat beslutningen gjelder bli varslet.

Oppgavene til disiplinærmyndighetene er regulert i domstoloven § 227 og Advokatforskriftens kapittel fem. Disiplinærutvalgenes og Disiplinærnemndens oppgave er å behandle klager på advokater som har opptrådt i strid med god advokatskikk. Man må ha rettslig klageinteresse for å kunne klage på en advokat.⁴⁶ Klienten har alltid klageadgang, men også andre med tilknytning til saken kan ha det.

I 2007 mottok Disiplinærutvalgene 480 klager. I 42 prosent av sakene (48 prosent i Disiplinærnemnden) har klageren fått medhold. Reaksjonsformene som ble gitt var kritikk, irrettesettelse, advarsel eller nedsatt salær. Ved alvorlige tilfeller kan advokaten ekskluderes fra Advokatforeningen, og i verste fall miste sin advokatbevilling.⁴⁷ Saksomkostninger kan også ilegges.

6.2 Domstolens bruk av reglene

I Norge har vi en tredeling av statsmakten, bygget på maktfordelingsprinsippet til den franske filosofen Montesquieu. Maktfordelingsprinsippet går ut på at makten blir fordelt på tre uavhengige organer: en lovgivende, en utøvende og en dømmende makt. Den dømmende makt tilligger domstolene og ingen andre organer kan gripe inn i den dømmende virksomhet eller påvirke domstolenes avgjørelser. Domstolen skal avgjøre konkrete rettstvister som blir brakt inn for retten. Den lovgivende makt, Stortinget, gir lover som domstolene må forholde seg til. Det er likevel klart at domstolen har en prøvelsesrett. Dette innebærer at domstolen har kompetanse til å avgjøre om Stortingets lover er i overensstemmelse med Grunnloven.

⁴⁶ Behandlingsreglene § 3

⁴⁷ Domstoloven § 230

Spørsmålet som reiser seg er hvilken betydning de etiske reglene har ved domsavsigelse. Etter domstolloven § 224 kan Den Norske Advokatforening "utarbeide nærmere regler for hva som skal anses som god advokatskikk. Reglene kan stadfestes av Kongen og har i så fall virkning som forskrift." RGA er inntatt i advokatforskriften og er dermed bindende for alle advokater.

Saken i Rt. 2007 s. 1047 gjaldt spørsmål om tvungent forsvarerskifte på grunn av forhold som gjør det utilrådelig å fortsette som forsvarer, jf. straffeprosessloven 105. Forsvareren hadde i et møte med sin klient blitt observert med en oppslått avis. Klienten var på det tidspunktet varetektsfengslet med brev- og besøksforbud, samt full isolasjon. Lagmannsretten la i sin avgjørelse avgjørende vekt på at handlemåten til forsvareren var et alvorlig brudd på advokatetiske regler (RGA pkt. 4.1), selv om tiltaltes rett til fritt forsvarervalg etter EMK art. 6 nr. 3 måtte tas hensyn til. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom til at lagmannsrettens hadde lagt en riktig lovtolkning til grunn. Utvalget viser til tidligere praksis og sier i avsnitt 19: "At det skal legges stor vekt på de advokatetiske reglene, er lagt til grunn i en rekke avgjørelser fra Høyesteretts kjæremålsutvalg, eksempelvis i Rt-2004-1634."

I Rt. 2000 s. 1948 tok Høyesteretts kjæremålsutvalg stilling til spørsmål om domstolene på grunnlag av RGA kunne nekte en advokat å opptre som prosessfullmektig. Kjæremålsutvalget uttaler på s.1952 at reglene for god advokatskikk må anses som yrkesetiske regler som ikke kan håndheves av domstolen. At reglene har virkning som forskrift betyr ikke annet enn at de er bindenes for alle advokater. Videre sier utvalget: "Gyldigheten av de vedtak som disse organene [disiplinærutvalgene og Disiplinærnemnden] måtte treffe, kan i den utstrekning de må gjelde rettigheter eller rettsforhold prøves for domstolene, jf. tvistemålsloven 54." Utvalget legger også til grunn at verken Grunnloven eller EMK gir krav på å få prøvd yrkesetiske regler for domstolen, da det ikke er tale om rettigheter og plikter som bygger på nasjonale rettsregler. Domstolen kan heller ikke gripe inn med hjemmel i domstolloven § 133 dersom en advokat har påtatt seg et oppdrag i strid med god advokatskikk, da dette ikke kan anses som en krenkelse av rettens verdighet.

Saken i Rt. 2001 s. 536 gjaldt spørsmål om i hvilken grad det var å anse som utilrådelig at to advokater som hadde kontorfelleskap var forsvarer for hver sin tiltalt i samme sak. Høyesteretts kjøremålsutvalg uttaler på s. 542: "I tillegg til de begrensingene som følger av straffeprosessloven § 102 første ledd, kan en advokats adgang til å påta seg forsvareropppdrag være begrenset etter reglene om god advokatskikk." Utvalget viser så til kjennelsen i Rt. 2000 s. 1948, som påpekte at yrkesetiske regler ikke kan håndheves av domstolene. Høyesteretts kjøremålsutvalg uttalte videre at Høyesteretts kjøremålsutvalg i en tidligere kjennelse har uttalt at advokatetiske regler må tillegges stor vekt, og må ses i sammenheng med Rt. 2000 s. 1948. Etikkreglene danner ikke begrensninger for det skjønn som skal utøves. Ved behandlingen i lagmannsretten ble de advokatetiske reglene lagt stor vekt på. Retten kom likevel etter en totalvurdering til at det ikke var å anses som utilrådelig etter straffeprosessloven § 102 at forsvareren var oppnevnt. Forsvareren i saken ble imidlertid innklaget av Advokatforeningens hovedstyre til disiplinærutvalget. Disiplinærutvalget kom til at forsvareren hadde overtrådt bestemmelsene i ERL og RGA om interessekonflikt.⁴⁸

På bakgrunn av de to siste Høyesteretts kjennelsene ser vi at de etiske reglene stiller strengere krav til forsvarere enn hva straffeprosessloven gjør. Dessverre kommer ofte prosessøkonomiske hensyn i første rekke når domstolen skal ta stilling til et spørsmål. Å få en debatt omkring hvorvidt domstolen plikter legge vekt på Advokatforeningens regler vil være avgjørende for fremtiden. På sikt vil kanskje økt bevissthet omkring denne problemstillingen føre til at hensynet til tiltaltes interesser vil gå foran prosessøkonomiske hensyn, slik at domstolen vil legge Advokatforeningens regler til grunn.

⁴⁸ ADA-2001-88

7 Forsvareretiske problemstillinger

7.1 Innledning

I denne delen vil jeg behandle de etiske problemstillingene. Oppbygningen vil være kronologisk, fra forsvareren etablerer kontakt med klienten til oppdraget avsluttes. Noen deler vil likevel bli behandlet i sammenheng med et tema og ikke kronologisk.

Forsvarerens forhold til media vil bli behandlet helt til slutt, da dette er et tema som er aktuelt både før, under og etter oppdraget.

7.2 Etablering av forsvareroppgdraget

7.2.1 Habilitet

”Det særkjenner rettstaten at frie og uavhengige advokater kan bringe spørsmålet frem til pådømmelse av frie og uavhengige dommere som en fri og uavhengig presse er opptatt av.”⁴⁹

En offentlig oppnevnt forsvarer kan ikke påta seg et oppdrag dersom han er inhabil, jf. straffeprosessloven § 106. Dette innebærer for det første at retten ikke kan oppnevne en inhabil forsvarer. Videre har retten adgang til å trekke tilbake oppnevningen dersom en inhabil forsvarer allerede er oppnevnt. Til slutt må forsvareren på eget initiativ trekke seg dersom han anser seg som inhabil. Forsvareren anses som inhabil dersom han selv eller noen i hans nærmeste familie er siktet eller fornærmet i saken. Nærmeste familie omfatter den forsvareren ”er eller har vært gift med eller er forlovet med eller i slekt eller svogerskap i opp- eller nedstigende linje eller sidelinje så nær som søsken...”.⁵⁰ Denne regelen er en absolutt inhabilitetsregel, noe som betyr at forsvareren må vike dersom han kommer opp i slike tilfeller.

⁴⁹ Halvorsen (1997) s. 93

⁵⁰ Straffeprosessloven § 106(1)

Forhold som ville ha gjort forsvareren inhabil som dommer kan også omfattes. Forsvareren må selv si i fra til retten om slike forhold. Retten skal da ta stilling til om han kan være oppnevnt som forsvarer.⁵¹ Nærmere regler om dette finner vi i domstolloven §§ 106-108. Reglene i domstolloven er strengere og mer omfattende enn reglene i straffeprosessloven. Når det gjelder slektskap omfattes for eksempel også søskenbarn. Etter domstolloven § 107 er forsvareren også inhabil dersom han skal være vitne i saken, men ikke dersom han ikke har noe å forklare.⁵² Til slutt har domstolloven § 108 en skjønnsregel hvor man regnes som inhabil ”når andre særegne omstendigheter foreligger” som er egnet til å svekke tilliten til vedkommendes upartiskhet.

Å være inhabil vil si at man har personlige interesser i sakens utfall og dermed må avstå fra å behandle den konkrete saken. Det vil si at en ut i fra sitt forhold til saken eller dens parter er avskåret fra å delta i behandlingen av den.

En forsvarer skal ikke avgjøre sakens utfall. Likevel gjelder det habilitetsregler for forsvareren. Det er først og fremst hensyn til klientens interesser som tilsier at forsvareren skal være habil. Dersom en forsvarer er for personlig engasjert kan dette føre til at han ikke gjør en god nok jobb fordi han ikke ser saken fra et objektivt ståsted.

Høyesterett behandlet spørsmålet om inhabilitet i Rt. 1928 s. 1105.⁵³ Høyesterett uttalte at en offentlig oppnevnt forsvarer kunne være forsvarer for sine medtiltalte, men ikke for seg selv.

Det er ingen habilitetskrav til privat engasjerte forsvarere. En advokat kan opptre for sin familie og prosedere sin egen sak. Både av hensyn til seg selv og sin klient bør en være forsiktig med å påta seg oppdrag hvor en er personlig involvert i saken. Å prosedere sin egen sak anbefales heller ikke, da man sjelden er en god advokat for seg selv. Et ordtak

⁵¹ Straffeprosessloven § 106(2)

⁵² Domstolloven §107(3)

⁵³ Haraldsen (1997) s. 94

sier: ”Den som er sin egen advokat har en narr som klient.”⁵⁴ De advokatetiske reglene inneholder bestemmelser om uavhengighet og situasjonen kan rammes av disse bestemmelsene.

7.2.2 Siktetes rett til oppnevning av forsvarer

En blir siktet når visse tiltak fra påtalemyndigheten blir rettet mot en.⁵⁵ Vilkårene finner vi i straffeprosessloven § 82. Bestemmelsen angir tre alternativer. For det første blir en siktet når påtalemyndigheten erklærer vedkommende som siktet. Videre blir en siktet når rettslig forfølgning er påbegynt. Til slutt blir en siktet når det gis begjæring om eller det anvendes tvangsmidler. Siktelsen innebærer at vedkommende både får rettigheter og plikter. Den siktede har blant annet rett til å la seg bistå av en forsvarer.

Både mistenkte⁵⁶ og siktede kan la seg bistå av en forsvarer. Etter straffeprosessloven § 94 skal siktede gjøres kjent med denne retten. Bestemmelsen slår fast to prinsipper. For det første har den siktede rett til forsvarer på ethvert trinn av saken. For det andre har den siktede fritt forsvarervalg. Den store forskjellen på en privat forsvarer som engasjert av den siktede selv og en offentlig oppnevnt forsvarer, er at den offentlig oppnevnte forsvareren finansieres av det offentlige. Etter ERL pkt. 1.8 skal advokaten ”i nødvendig utstrekning gjøre klienten kjent med reglene om fritt forsvarervalg, oppnevning av offentlig forsvarer og godtgjøring til slik forsvarer, jfr. straffeprosessloven § 107.”

Den offentlige oppnevnte forsvareren har videre rett til ukontrollert samkvem med sin klient, jf. straffeprosessloven § 186. Det går frem av straffeprosessloven § 242 at den offentlige oppnevnte forsvareren har større rett til å se dokumenter i saken, enn en privat forsvarer.

⁵⁴ *ibid.* s. 93

⁵⁵ Hov (1999) s.192

⁵⁶ Den mistenktes mulighet til å la seg bistå av en forsvarer, innebærer at vedkommende i utgangspunktet må betale dette selv.

Straffeprosessloven §§ 96-99 regulerer når den siktede har rett på en offentlig oppnevnt forsvarer. Dersom særlige grunner foreligger har den siktede også krav på en offentlig oppnevnt forsvarer, jf. straffeprosessloven § 100 (2). Denne bestemmelsen tar sikte på å fange opp tilfeller der siktede ikke har krav på forsvarer etter de foregående paragrafer (§§96-99), men hvor det likevel er behov for dette ut fra de konkrete omstendigheter i saken.⁵⁷ Ordlyden i bestemmelsen sier at retten ”kan” oppnevne en forsvarer når det foreligger særlige grunner for det. Bestemmelsen skal likevel forstås slik at retten har plikt til å oppnevne en forsvarer når særlige grunner foreligger.⁵⁸ Om det foreligger særlige grunner må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Momenter i vurderingen kan være om den siktede har behov for særlig hjelp, sakens kompleksitet og hvor mye saken betyr for den siktede med tanke på forbrytelsens alvorlighetsgrad, straffens lengde eller andre forhold som gjør seg gjeldende. At den siktede ikke har hatt forsvarer kan være en saksbehandlingsfeil og dermed føre til at dommen oppheves.

7.2.3 Fritt forsvarervalg

Det forutsettes av internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til, og etter norsk lov, at den som er tiltalt i en straffesak har rett til selv å engasjere en uavhengig forsvarer. Både Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (EMK) og Konvensjonen om Sivile og politiske rettigheter (SP) har bestemmelser som skal ivareta rettssikkerheten til den siktede.

Etter straffeprosessloven § 102 oppnevner retten en forsvarer for ”den enkelte sak eller det enkelte rettsmøte.” Hovedregelen er som nevnt at den siktede selv velger forsvarer, jf. straffeprosessloven § 94. Så lenge forsvareren fyller de kvalifikasjonsreglene som følger av straffeprosessloven 95, kan siktede velge hvem han vil.⁵⁹ Dersom siktede ønsker en spesiell forsvarer skal denne oppnevnes, jf. straffeprosessloven § 102 (1) 3. punktum. Dette

⁵⁷ Skaflem, note 560

⁵⁸ Hov (1996) s. 225

⁵⁹ ibid. s. 228

innebærer at dersom den siktede allerede har en privat engasjert forsvarer, skal denne oppnevnes som offentlig forsvarer og dermed få godtgjørelse av det offentlige om vilkårene er tilstede. Retten til fritt forsvarervalg er også inntatt i ERL pkt. 1.1: "Klienten velger selv hvem som skal være forsvarer (fritt forsvarervalg)."

7.2.4 Begrensninger i det frie forsvarervalg

Temaet ligger litt på grensen av oppgaven, men jeg velger likevel å drøfte problemstillingen da innskrenkning i det frie forsvarervalget ofte vil være til klientens beste.

Det frie forsvarervalget begrenser seg i mange tilfeller. Prosessøkonomiske hensyn setter ofte skranker for det frie forsvarervalg. Dersom oppnevningen av den ønskede forsvareren vil føre til forsinkelser av betydning for saken eller forholdene ellers vil gjøre det utilrådelig, kan en sette seg utover siktedes ønsker.⁶⁰ Høyesterett drøftet i Rt. 2003 s. 1627 hva som kan anses som betydelig forsinkelse og viser til tidligere praksis: "Det følger av disse sakene at avgjørelsen må bero på en helhetsvurdering, der hensynet til tiltaltes frie forsvarervalg må avveies, særlig mot den klart uttalte ønske om en raskere avvikling av straffesakene. Forsinkelser mellom seks uker og to måneder er funnet å være forsinkelser av betydning."

Dersom forsvareren påtar seg for mange oppdrag kan det føre til forsinkelser. Næringsinteresser tilsier at de fleste advokater ønsker å påta seg flest mulig oppdrag. De etiske reglene i RGA og ERL har bestemmelser advokaters oppdragsmengde. RGA pkt. 3.1.2 slår fast at en advokat skal gi råd til klienten og ivareta hans interesser raskt, samvittighetsfullt og påpasselig. Dersom advokaten får problemer med å ivareta sin klients interesser slik bestemmelsen krever, enten det skyldes for mange oppdrag eller andre forhold, bør advokaten avstå fra oppdraget. Dette er nærmere regulert i RGA pkt. 3.1.4 (2) som fastslår at "en advokat bør ikke påta seg nye saker dersom hans øvrige arbeidspress

⁶⁰ Straffeprosessloven § 102 (1)

gjør at sakene ikke kan bli behandlet med rimelig hurtighet.” Når det gjelder domstolsbehandlinger setter også RGA pkt. 4.4 krav til at advokaten bør tilpasse oppdragsmengden slik at han klarer å oppfylle et rimelig krav til tempo under saksforberedelse, eller til å kunne ta berammelse av rettsmøter i løpende saker. En forsvarer bør være varsom med å påta seg oppdrag dersom det vil føre til vesentlig forsinkelser, jf. ERL pkt. 1.8.

Retten har mulighet til å bytte ut oppnevnt forsvarer av hensyn til siktedes tarv eller for å unngå forsinkelser av saken, eller dersom andre hensyn som gjør seg gjeldende.⁶¹ I Rt.2004 s. 950 gjaldt saken hvorvidt domfeltes rett fritt forsvarervalg skulle få betydning når valget førte til forsinkelse av ankeforhandlingen for lagmannsrett, jf. straffeprosesslovens § 275 annet ledd og § 105, jf. § 102. I en drapssak nektet lagmannsretten at ankeforhandlingen ble utsatt i fire måneder slik at siktede fikk benytte sin ønskede og oppnevnte forsvarer. Etter en konkret vurdering kom Høyesteretts flertall til at denne betydelige forsinkelsen måtte veie tyngre enn siktedes rett til fritt forsvarervalg, jf straffeprosessloven § 275 annet ledd og straffeprosessloven § 105, jf § 102.

En advokat avgjør selv om han vil påta seg et oppdrag, jf. RGA pkt. 1.2 (5). Siktedes rett til fritt forsvarervalg begrenser seg dersom forsvareren ikke ønsker å påta seg oppdraget. Tilsvarende bestemmelse er inntatt i ERL pkt. 1.6: ”En advokat avgjør selv om han vil påta seg et forsvareropdrag.” Det kan være flere grunner til at forsvareren ikke ønsker å påta seg et oppdrag. Oppdrag kan for det første stride mot hjemmel i lov eller advokatetiske regler. Videre kan personlige forhold være vesentlig for om forsvareren påtar seg oppdraget. Den kan eksempelvis være at den straffbare handlingen kommer i konflikt med forsvarerens egne etiske grenser og livssyn. Forsvareren trenger ikke å gi noen begrunnelse for det valget han tar, da det er en forutsetning for forsvarerens integritet at han står fritt i valg av oppdrag.

⁶¹ Straffeprosessloven § 105

Hensynet til en rask og effektiv behandling av saken går i mange tilfeller på bekostning av siktedes rett til fritt forsvarervalg. I de tilfeller hvor innskrenkningen i det frie forsvarervalget skyldes forhold på forsvarerens side som for eksempel stor oppdragsmengde eller andre personlig forhold hos forsvareren, vil den siktede som oftest tjent med å få oppnevnt en ny forsvarer. Også når begrensningen i det frie forsvarervalg beror på interessekonflikter er dette av hensyn til den siktedes interesser.⁶²

7.2.5 Klientnapping

Konkurransen mellom advokater og advokatfirmaer har hatt en stor økning de siste årene. Det påstås at ”konkurransen mellom advokater er tøffere på Østlandet, og kapring av klienter syns mer utbredt der.”⁶³ Advokaten må være faglig dyktig, men samtidig må han kunne markedsføre seg selv.

Gjennom media får man inntrykk av at "klientnapping" til tider utgjør et betydelig problem. Klientnapping menes i denne sammenheng når en advokat forsøker å overta en klient fra en annen advokat. Tendensen til klientnapping er kanskje størst i store straffesaker. Slike oppdrag kan være ettertraktet. Det å være forsvarer i omfattende straffesaker hvor saken gjerne ankes til lagmannsretten, kan gi gode inntekter for en forsvarer.

Bestemmelsen i RGA pkt. 3.1.1 (1) bygger på det frie forsvarervalg, og slår fast at ingen advokater må ”påta seg oppdrag uten etter anmodning direkte fra klienten, fra en advokat på klientens vegne eller fra et kompetent organ.” Videre gir bestemmelsen sikkerhet for at det er klientens egne ønsker og anvisninger advokaten mottar.⁶⁴ Å forsøke å nappe en klient fra en advokatkollega er brudd på advokatetiske regler.

⁶² Se pkt. 7.6

⁶³ Advokatbladet 3/07 s. 22

⁶⁴ Haraldsen (2005) s.72

Bestemmelsen er ikke så streng som ordlyden gir uttrykk for. Det er imidlertid svært vanlig at en advokat får forespørsel fra noen, på andres vegne. Det kan eksempelvis være at advokaten blir kontaktet av en person som representerer en gruppe eller at noen tar kontakt på vegne av et familiemedlem. Reglen åpner for at dette er mulig.⁶⁵ Advokaten må innen kort tid sørge for at oppdraget blir bekreftet av den som egentlig er klient. Dersom det foreligger usikkerhet om det er gitt noe oppdrag og hva oppdraget går ut på, er det advokaten som bærer risikoen. Bestemmelsen er gitt for å holde klare linjer med hensyn til hvem advokaten skal representere.

Reglen kommer til uttrykk og går lengre i ERL pkt. 1.3 som sier at en advokat ikke skal på eget initiativ ”kontakte en mistenkt/siktet for å få forsvareroppgjør, og skal ikke ta initiativ til overtagelse av forsvareroppgjør fra annen advokat.” Hensynet bak bestemmelsen er å ivareta den siktede som er i en sårbar situasjon. Det er viktig å beskytte den siktede mot klientnapping. Bestemmelsen ivaretar klientens rett til selv å velge advokat. Det frie forsvarervalg skal utøves av den siktede selv, uten noen form for utilbørlig påvirkning.

Disiplinærutvalget fattet i 2006 en beslutning vedrørende klientnapping.⁶⁶ Advokaten ble innklaget av den varetektsfengslede for å ha henvendt seg direkte til han for å få forsvareroppgjør, da den innsatte allerede hadde advokat. Utvalget uttalte: ”Henvendelser av den art er illojale mot tidligere oppnevnte forsvarer[...]Ved fengsling under total isolasjon er det kun offentlige tjenestemenn og forsvareren som klienten har anledning til å kommunisere med. Han er da i en svært sårbar situasjon, og bør slippe å bli utsatt for denne typen vervingsforsøk. Selv om en advokat får henvendelse fra den siktedes familie er det ikke familien, men siktede selv som bestemmer forsvarervalget.” Disiplinærutvalget kom til at det forelå brudd på de advokatetiske reglene og ga advokaten en advarsel. Saken ble av den innklagede advokat påklaget til disiplinærnemnda. Disiplinærnemnda sluttet seg i det vesentlige til utvalgets premisser og konklusjoner.

⁶⁵ l.c

⁶⁶ Gjengitt i Advokatbladet 3/07 s.20

Det er helt klart at forsvareren blir klempt opp i et etisk dilemma når han får henvendelse fra siktedes familie som mener at den siktede ikke får den nødvendige hjelp han trenger av sin nåværende forsvarer. Som forsvarer ønsker man å hjelpe og sørge for at rettssikkerheten blir ivaretatt. Likevel er reglene vedrørende forsvarerbytte helt klare på dette. Forsvareren må i en slik situasjon avstå fra tilbudet og gi beskjed til den siktedes familie at den siktede selv må ta kontakt om ønsker ny forsvarer.

I forbindelse med NOKAS-saken⁶⁷ reagerte en rekke advokater kraftig på det de mente var klientnapping.⁶⁸ Advokat Sigurd Klomsæt tilbød seg i et personlig brev til den ene tiltalte om å overta som hans forsvarer. Klomsæt benektet klientnapping og uttalte:

”Klientnapping er et stort problem som jeg tar sterk avstand fra. Dem som beskylder meg for klientnapping er noen feige drittsekker som ikke tør å stå frem. De forsøker å skade meg. Jeg tar mitt arbeid på alvor. Jeg går nye veier og driver aktivt advokatarbeid. Og i all beskjedenhet gir det resultater nasjonalt og internasjonalt.” I brevet til den tiltalte skal advokat Klomsæt blant annet ha skrevet: ”Jeg har fra flere fått høre at du har uttrykt ditt ønske om meg som din forsvarer – på hva jeg mener vil være til det beste for deg.”

Det er klart at advokater bør ha muligheten til å drive aktivt advokat arbeid i den grad det gjelder å markedsføre seg selv og sin bedrift, så lenge man holder seg innenfor reglene. Å drive ”aktivt advokatarbeid” slik Klomsæt legger i uttrykket, vil være å anse som klientnapping etter reglene i ERL. Dersom den tiltalte ønsker å bytte forsvarer, skal den tiltalte selv ta kontakte den nye forsvareren, ikke motsatt.

Slike hendelser som denne, fører til store debatter i media og er med på å svekke advokatenes omdømme. Advokatforeningens Representantskap vedtok i ettertid endringer i ERL. Endringene strammer inn og presiserer hva som er tillatt i forhold til bytte av forsvarer. Den nye bestemmelsen er ERL pkt. 1.4. Bestemmelsen fastslår at forsvarere skal

⁶⁷ Saken gjaldt ranet av tellesentralen NOKAS i Stavanger 2004, hvor en politimann ble skutt og drept.

⁶⁸ Lutro (2006)

utvise forsiktighet når de får henvendelser fra klienter som allerede er representert ved en annen forsvarer. Klienter som sitter i varetekt skal ved begjæring om ny forsvarer gi en skriftelig henvendelse med undertegning, før den nye forsvareren tar kontakt med klienten. Etter bestemmelsens tredje punktum gjelder de samme krav når henvendelse til ny forsvarer skjer gjennom andre enn klienten selv. En advokat har bare mulighet til å kontakte innsatte etter en direkte henvendelse fra den innsatte selv, og da helst skriftlig. Det kan oppstå tilfeller der klientens familie ønsker en ny forsvarer til han. Som forsvareren skal man ikke foreta seg noe, før klienten selv ber om dette.

7.2.6 Ivareta klientens interesser

Advokaten skal etter beste evne og innenfor lovens rammer ivareta sine klients interesser, jf. RGA pkt. 1.2 (2). Etter RGA pkt. 3.1.4 er det et krav til advokaten at han skal ha den nødvendige kompetanse for å påta seg oppdraget eller innen rimelig tid skaffe seg selv den kompetanse eller innhente den ved hjelp fra andre. Dette innebærer at forsvareren ikke kan påta seg oppdrag dersom han mangler den juridiske kompetanse som kreves i saken.

Forsvareren bør også følge med på den utviklingen som skjer i kriminologi, rettsosiologi og den kriminalpolitiske debatten.⁶⁹ Man er etter endt utdanning sjelden utlært. Det skjer stadig endringer og forsvareren er avhengig av å holde seg oppdatert. Lovendringer og nye rettsavgjørelser vil også få betydning for forsvareren og hans arbeid.

Det er nok dessverre slik at det er vanskelig å konstatere om advokaten har utført en dårlig jobb. Disiplinærmyndighetene kan bare i begrenset grad ta stilling til og etterprøve den faglige kvaliteten på det arbeidet advokaten har utført. Disiplinærnemnden har uttalt: "Man må kunne påvise klare tilfeller av forsømmelighet for å stemple forholdet som stridende mot god advokatskikk[...]Det er ikke i seg selv uetisk å være lite flink advokat."⁷⁰

⁶⁹ Langbach (1996) s.47

⁷⁰ Haraldsen (2005) s.13

Advokaten har stor ytringsfrihet når han skal ivareta sine klienters interesser.⁷¹ Om motparten opplever advokatens uttalelser som krenkende og sårende, er dette noe han stort sett må finne seg i. Advokatens opptreden skal likevel være saklig og korrekt, jf. RGA pkt. 1.3. Bestemmelsen innebærer at advokaten ikke skal gå lengre enn nødvendig for å ivareta sine klienters interesser.

Det er nødvendig for ivaretagelse av sin klients interesse at advokaten ikke lett lar seg påvirke av andre hensyn enn hensynet til klientens beste. Ivaretagelse av klientens interesse skal skje ”uten tanke på personlig fordel eller risiko, politisk oppfatning, rase, religion eller utenforliggende hensyn,” jf. RGA pkt. 1.2.(2) 2. pkt. Forsvarer kan oppleve å forsvare mennesker som har begått handlinger som er i strid med forsvarerens egen etikk. Det kan by på store utfordringer å forsvare en person som en står langt i fra når det gjelder politiske oppfatninger. Retten til fritt forsvarervalg skal ivaretas og alle har krav på et forsvar uten hensyn til hvilken straffbar handling som er begått, politisk oppfatning, rase eller religion.

Brudd på andre bestemmelser i RGA kan være overtredelse av advokatens forpliktelse til å ivareta klientens interesser etter RGA pkt. 1.2 (2).

7.3 Forsvarerens forhold til klienten

7.3.1 Hvilke råd skal forsvareren gi sin klient?

En advokat skal gi sin klient råd, jf. RGA pkt. 3.1.2. Bestemmelsen er i samsvar med RGA pkt. 1.2 (4) som sier at advokaten skal være rådgiver og talsmann for sin klient. Det ligger i bestemmelsen at advokaten skal gjøre seg opp en selvstendig mening om saken og på grunnlag av dette gi klienten råd. Advokaten skal gi uttrykk for sin mening, og hvordan oppdraget skal utføres. Advokaten må i den utstrekning det er mulig orientere klienten om de aktuelle rettsreglene saken omfatter og i særlig grad orientere seg om de regler og

⁷¹ ibid. s.14

praksis som har betydning for de beslutninger klienten selv må ta.⁷² Klienten må videre få opplysninger om de frister som har betydning for saken.

7.3.2 Skal klienten forklare seg til politiet?

Det er et grunnleggende prinsipp i norsk rett at ingen skal tvinges til å vitne mot seg selv eller bidra til egen domfellelse.⁷³ Første gang siktede møter for retten skal han gjøres kjent med at han ikke har plikt til å forklare seg, jf. strpl. § 90. Den siktede er heller ikke pliktig til å forklare seg i avhør for politiet, jf. strpl. § 232, jf. påtaleinstruksen § 8-1 flg. Et viktig hensyn bak vernet mot selvinkriminering er at den siktede ikke skal utsettes for press fra myndighetene til å forklare seg eller tilstå. Slikt press kan i verste fall føre til at den siktede tilstår lovbrudd han ikke har begått.

Forsvareren må gi sin klient råd om det vil være i hans interesse å forklare seg for politiet, jf. ERL pkt. 3.2 Ordlyden ”må” tilsier at forsvareren ikke kan velge om han skal gi sin klient råd. Forsvareren har etter denne bestemmelsen en plikt til å gi sin klient råd om han bør avgi politiforklaring eller ikke.

Det er delte meninger blant forsvarerne når det gjelder hvilket råd forsvareren skal gi sin klient i forbindelse med politiforklaringer. Forsvareren må gi det rådet som etter hans vurdering vil tjene klientens interesse best. Rådet som forsvareren gir må ses i lys av utgangspunktet om at den siktede ikke behøver å forklare seg. Likevel må forsvareren vurdere om det vil være til klientens interesse å forklare seg til politiet.

En problemstilling som reiser seg er om den siktede kan unnlate å avgi politiforklaring uten at han blir mistenkeliggjort. Det kan virke mistenksomt dersom den siktede ikke forklarer seg til politiet. Har den siktede en god og troverdig forklaring bør forsvareren oppfordre klienten til å forklare seg. Den siktede er derimot ikke tjent med å avgi en lite troverdig

⁷² Haraldsen (2005) s. 75

⁷³ Jf. straffeprosessloven § 90, EMK art 6 nr 1 og SP art 14 nr 3 bokstav g

forklaring. Dersom den siktede ønsker å forklare seg, bør forsvareren oppfordre sin klient til å forklare seg sannferdig.

Det kan være vanskelig å avgjøre når i etterforskningsprosessen siktede bør avgi forklaring. Det vil styrke den siktedes troverdighet hvis han forklarer seg tidlig i saken. Forklaringen vil få større bevisverdi om den gis uten kjennskap til de øvrige bevisene i saken. Også av hensyn til politiets etterforskning, med tanke på en rask oppklaring, tilsier at klienten bør avgi forklaring.

Forsvareren må vurdere ut i fra sakens beviser om klienten vil være tjent med å avgi forklaring. I noen tilfeller vil klienten være tjent med ikke å avgi forklaring. Det vil eksempelvis være der saken står og faller på den siktedes forklaring. I Orderud-saken hadde påtalemyndighetene få avgjørende bevis i saken og saken ville muligens ikke ført til noen domfellelse uten de siktedes forklaringer.

For å kunne gi klienten et godt råd er det nødvendig at forsvareren setter seg godt inn i saken. I saker hvor det er stor grad av klausulerte dokumenter, er det kanskje større grunn til å få oversikt over saken før man gir klienten råd om å forklare seg til politiet. Det grunnleggende utgangspunktet bør imidlertid være at forsvareren gir det råd som etter hans vurdering vil være til klientens beste, så er det opp til klienten å velge om han vil følge rådet. I de fleste saker vil nok klienten tjene på å avgi en forklaring og forsvareren bør derfor oppfordre klienten sin til dette.

7.3.3 Skal klienten tilstå?

Straffeloven § 59 (2) bestemmer at retten skal ta en uforbeholden tilståelse med i vurderingen ved straffeutmålingen. Dette bør forsvareren meddele til sin klient.

I forbindelse med NOKAS-saken endret flere av de tiltalte forklaringer i løpet av saken. Den ene tiltalte hadde både under etterforskningen og i tingretten nektet for å ha noe med

ranet å gjøre. Etter domsavsigelsen i tingretten innrømmet den tiltalte å ha vært med på ranet. I følge den tiltalte hadde hans tidligere forsvarer oppfordret han til ikke å tilstå.

I Lommemann-saken⁷⁴ tok etterforskningen et stort steg videre da den siktede byttet advokat. Den tidligere advokaten hadde gitt sin klient råd om ikke å forklare seg.⁷⁵ Den siktede ga forklaring etter at han byttet advokat. Han har så langt erkjent noen av overgrepene i politiavhør. Også overgrep han ikke er siktede for har den siktede erkjent.⁷⁶

Forsvareren bør gi det råd som vil være til det beste for klienten. Det er vanskelig å gi et klart svar på hvor aktiv forsvareren bør være når det gjelder å oppfordre klienten til å tilstå. I praksis vil det avhenge av bevisene i saken og hvor langt etterforskningen er kommet og klienten selv. Hvis bevisene i saken er sterke og entydige, bør forsvareren si dette til klienten og oppfordre han til å tilstå. En tilståelse vil ofte være det beste for klienten, selv om klienten kanskje kan ha vanskeligheter med å se dette selv. En tilståelse vil ofte føre til en hurtigere behandling av saken og den siktede kan legge saken bak seg raskere.

7.3.4 Medvirkning til falsk forklaring

Etter straffeloven § 166 er medvirkning til falsk forklaring straffbart. Falsk forklaring kjennetegnes ved at det gis en bevisst usann forklaring. Begrepet inneholder et subjektivt element ved at den som tror at forklaringen er sann, ikke forklarer seg falsk.⁷⁷

Bestemmelsen i ERL pkt. 2.4 sier at forsvareren ikke må ”tilskynde eller på annen måte medvirke til uriktig forklaring, falske bevis eller annen form for uredelighet.”

⁷⁴ «Lommemannen» er mistenkt for om lag 160 overgrep mot barn over hele Sør-Norge. Han ble pågrepet 11. Januar 2008. Mannen lurte guttene til å stikke hånden ned i bukselommen og beføle kjønnsorganet hans. Han har også forgrepet seg seksuelt på flere av barna. Saken har pr. 1.10.2008 ikke kommet opp for retten da etterforskningen ennå pågår.

⁷⁵ Ravndal (2008)

⁷⁶ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/lommemannen/artikkel.php?artid=198343>

⁷⁷ Matningsdal, note 1382

Bestemmelsen innebærer at forsvareren ikke kan hjelpe klienten med å konstruere en forklaring.

Det er forskjell på å gi klienten råd og instruere klienten. Grensen mellom å gi råd og medvirking til falsk forklaring kan være vanskelig å trekke. Forsvareren skal forklare klienten innholdet i det straffebud som siktelsen gjelder og de forskjellige juridiske nyansene ved for eksempel forsøk, skyld og medvirkning. Deretter vil forsvareren sammen med klienten gjennomgå bevisene i saken. Problemstillingen oppstår gjerne når den siktede ber forsvareren om råd til hvordan han skal forklare seg i retten. Det er viktig at forsvareren er tydelig og veier sine ord når han gir råd til sin klient, slik at klienten ikke føler at forsvareren legger ordene i munnen på han. ”Å instruere siktede til å forklare seg falsk for retten er helt klart uetisk, selv om siktede straffefritt kan lyve om sitt eget forhold.”⁷⁸

7.3.5 Bruk av rettsmidler – anke

Begrepet rettsmidler er en fellesbetegnelse på ulike metoder å angripe rettslige avgjørelser på for å få prøvet dem på ny.⁷⁹ I straffesaker benytter man rettsmidlet ”anke” for å klage en avgjørelse inn for en høyere rettsinstans. Forsvareren som har bistått den tiltalte i saken har etter henvendelse plikt til å gi klienten råd i spørsmålet om anke, jf. straffeprosessloven § 313 (1). Problemstillingen som reiser seg er hvilket råd forsvareren bør gi sin klient i forbindelse med ankespørsmålet.

I straffesaker er fristen for å anke satt til to uker fra forkynnelse av dommen. Det varierer litt hvordan dommen blir forkynt og om forsvareren er til stede. Det vanligste er at dommen blir forkynt ved opplesning i rettsmøte. Forsvareren bør på forhånd gi sin klient råd om hvordan han bør forholde seg når dommen blir lest opp. Dersom klienten blir domfelt bør forsvareren råde klienten til å ta betenkningstid med hensyn til ankespørsmålet,

⁷⁸ Langbach (1996) s. 40

⁷⁹ <http://no.wikipedia.org/wiki/Rettsmiddel>

slik at man får tid til å vurdere dommen. Forsvareren bør se på rettens vurdering av bevisene i forhold til skyldspørsmålet og dens straffeutmåling når ankespørsmålet vurderes.

Dersom klienten ønsker å anke må forsvareren hjelpe klienten med å utferdige anken, jf. straffeprosessloven § 313 (2). I utgangspunktet gjelder dette også dersom forsvareren fraråder klienten å anke, men klienten likevel ønsker dette. Saken i Disiplinærutvalget ADA-2004-26 gjaldt spørsmål om advokaten hadde brutt advokatetiske regler ved ikke å utferdige anke. Disiplinærutvalget kom til at advokaten ikke hadde brutt reglene, da det ikke var avtalt å anke. Utvalget kan ikke se at ERL innholder noen bestemmelser som regulerer denne problemstillingen. Utvalget viser til RGA pkt. 3.1.2 hvor det fremgår at en advokat skal gi råd til klienten og ivareta hans interesser raskt, samvittighetsfullt og påpasselig. Bestemmelsen sier videre at advokaten er personlig ansvarlig for å utføre de oppgaver han har påtatt seg. Disiplinærutvalget legger avslutningsvis til at det må med utgangspunkt i RGA pkt. 3.1.2 kunne ” legges til grunn at så lenge en forsvarer på et saklig forsvarlig grunnlag har frarådet anke, og dermed ikke påtatt seg å utferdige anke, vil det heller ikke være i strid med de advokatetiske reglene ikke å utferdige anke.”

Spørsmål om unnlatelse av å anke i strid med klientens ønske kom opp for Disiplinærutvalget i ADA-2006-30. Advokaten hadde unnlatt å anke, selv om klienten ønsket dette. Utvalget kom til at det forlås brudd på RGA pkt. 3.1.2 samt straffeprosessloven § 313 (2) som fastslår at forsvareren plikter til å hjelpe til med ankeerklæringen. Heller ikke etter at advokaten ble kjent med forholdene hadde han gjort noe for å redusere skaden. Klienten var på det tidspunktet fortsatt i den tro at saken var anket.

Det foreligger brudd på advokatens plikt til å utferdige anke dersom advokaten har påtatt seg oppdraget med å utferdige en ankeerklæring, men unnlater å gjøre det. Advokaten plikter også å utferdige anken, selv om han fraråder klienten å anke.

7.4 Etterforskningen

7.4.1 Forsvarerens oppgave

Formålet med etterforskningen er blant annet å samle inn nødvendige opplysninger for å avgjøre om tiltale skal tas ut. Det er politiets oppgave å foreta etterforskning. Forsvarerens oppgave under etterforskningen er å se til at klientens interesser blir tilstrekkelig ivaretatt, jf. ERL pkt. 3.1.

ERL pkt. 3.3 fastslår at ”dersom det er i klientens interesse, skal forsvareren selv begjære etterforskningsskritt, herunder nye vitneavhør og sakkyndige undersøkelser.” Ordlyden ”skal” legger opp til at forsvareren er forpliktet til å begjære etterforskningsskritt dersom klientens interesser tilsier dette. Når forsvareren begjærer etterforskningsskritt er det først og fremst med tanke på å belyse at de forhold som taler til klientens fordel blir ivaretatt under etterforskningen.

En problemstilling som oppstår er i hvilken grad det anses som uetisk å trenere en sak. Langbach går langt i å svare benektende på spørsmålet, men sier avslutningsvis at man ikke må gjøre seg til løgner for sin klient.⁸⁰ Å fremsette begjæring utelukkende for å trenere fremdriften i en sak er klart uetisk. Selv om det er påtalemyndighetens oppgave å etterforske saken, skal ikke forsvareren bevisst motarbeide dem. For klienten er det svært beklagelig om forsvareren mister troverdigheten. I verste fall blir ikke forsvareren mer troverdig enn klienten selv.

7.4.2 Retten til dokumentinnsyn

Reglene for dokumentinnsyn varierer avhengig av hvilket stadium saken befinner seg på.⁸¹ Hensynet til oppgavens problemstilling tilsier at jeg kun behandler adgangen til dokumentinnsyn under etterforskningen, før tiltale tas ut.

⁸⁰ Langbach (1996) s.134

⁸¹ ibid. s. 90

Forsvareren skal under etterforskningen ivareta klientens rett til dokumentinnsyn, jf. ERL pkt. 3.1 (1) siste punktum. Retten til siktedes dokumentinnsyn reguleres av straffeprosessloven §§ 242 og 242a. Bestemmelsen i straffeprosessloven § 242 (1) fastslår at den mistenkte og hans forsvarer ”skal på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter.” Regelen innebærer at den siktede har rett på dokumentinnsyn dersom begjæring fremsettes. Retten til dokumentinnsyn gjelder bare ”sakens dokumenter.” Forvaltningsrettslige dokumenter, dokumenter fra andre saker og interne dokumenter faller utenfor.

Unntaksvis kan dokumentinnsyn nektes dersom det er til skade for etterforskningen, for eksempel fare for bevisforspillelse med tanke på endring av egen forklaring, påvirkning av vitner eller ødeleggelse av andre bevis i saken. Opplysninger fra kommunikasjonskontroll etter kapittel 16 a kan også holdes tilbake dersom innsyn kan skade etterforskningen av andre saker, jf. straffeprosessloven § 242 (1) 2. punktum. I de tilfeller dokumentinnsyn blir nektet, kan spørsmålet kreves avgjort ved kjennelse av retten, jf. straffeprosessloven § 242 (3).

I forbindelse med NOKAS-saken behandlet Høyesterett spørsmålet om dokumentinnsyn flere ganger.⁸² Saken i Rt. 2004 s. 2023 gjaldt siktedes krav om innsyn i dokumenter fra kommunikasjonskontroll. Problemstillingen i saken var hvilken rett til innsyn den siktede og hans forsvarer hadde under etterforskningen. Høyesteretts flertall fant at når opplysninger fra kommunikasjonskontroll ikke var anvendt i etterforskningen, måtte de anses som interne og undergitt taushetsplikt etter straffeprosessloven kap. 16a og falt dermed utenfor bestemmelsen om innsynsrett etter straffeprosessloven § 242 første ledd. Flertallet i Høyesterett ser seg enig med lagmannsretten. Lagmannsretten la i sin avgjørelse til grunn at reglene om dokumentinnsyn ikke kan gjøres gjellende så lenge dokumentene ikke er benyttet under etterforskningen og derved gjort til en del av saken. ”Inntil da er

⁸² Som jeg påpekte innledningsvis vil avgjørelsene som omfatter dokumentinnsyn etter at tiltale i NOKAS-saken ble tatt ut ikke bli behandlet av hensyn til oppgavens problemstilling.

dokumentene belagt med taushetsplikt, jf. [straffeprosessloven] § 216i, og vil ikke anses som en del av straffesakens dokumenter.”⁸³ Flertallet presiserer at det å gi mistenkte innsyn i kommunikasjonskontroll under etterforskningen – særlig når etterforskningen pågår – vil kunne skade etterforskningen i egen eller andres sak eller skade tredjemann.”⁸⁴ Høyesterett legger til grunn at det ikke foreligger motstrid mellom reglene, men at taushetsplikten imidlertid går foran innsynsretten og stenger for innsyn.⁸⁵ Unntakene i straffeprosessloven § 242 gjør det mulig å oppfylle taushetsplikten etter straffeprosessloven § 216i. Mindretallet kom til at dokumentene var å anse som sakens dokumenter og at den siktede hadde krav på innsyn, med mindre unntakene i straffeprosessloven § 242 kom til anvendelse.

Etter straffeloven § 242 (1) 3. punktum har offentlig forsvarere rett på innsyn i dokumenter som fremlegges eller har vært fremlagt i rettsmøte. Spørsmålet som oppstår er hvorvidt forsvareren bør be om dokumentinnsyn mot taushetsplikt ovenfor sin klient.

I de situasjoner der forsvareren gis innsyn i klausulerte dokumenter fastslår ERL pkt. 3.1 (2) at forsvareren bare bør godta dokumentinnsyn dersom klienten samtykker. Bestemmelsen gir forsvareren et valg, men ordlyden ”bør” legger opp til at forsvareren i utgangspunktet skal avstå fra innsyn i taushetsbelagte dokumenter dersom klienten ikke samtykker. Der forsvareren mener at det tjener klientens interesser å få innsyn i klausulerte dokumenter og klienten samtykker, bør han vurdere å benytte seg av retten til dokumentinnsyn.

Forsvareren vil han ha en taushetsplikt i forhold til sin klient når det gjelder opplysninger som kommer fra taushetsbelagte dokumentene. Finner forsvareren en slik situasjon vanskelig, bør han unnlate å anvende retten til dokumentinnsyn.

⁸³ Rt. 2004 s. 2023 avsnitt 28

⁸⁴ ibid. avsnitt 33

⁸⁵ ibid. avsnitt 38

Det vil i vurderingen være relevant å legge vekt på om informasjonen i dokumentene er nødvendig for forsvaret. Forsvareren må vurdere det ut i fra sakens kompleksitet. Det kan være vanskelig å si om forsvaren trenger opplysningene før han har sett dem. I en komplisert og uoversiktlig sak vil forsvaren gjerne ha større behov for innsyn, enn i en enkel og oversiktlig sak. Forsvareren vil nok ha en viss oppfatning om han har behov for informasjonen eller ikke.

Klientens forklaring vil ha betydning når forsvaren skal vurdere om innsyn i taushetsbelagt informasjon er nødvendig. En god og troverdig forklaring fra klienten vil gjøre behovet for innsyn mindre. Er derimot forklaringen lite troverdig, må kanskje forsvaren be om innsyn for å få gjort en tilstrekkelig god jobb.

Forsvareren plikter å sette seg godt inn i saken og være godt forberedt før han møter i retten. Det er en stor fordel for forsvaren å få innsyn i alle dokumenter. Innsyn i klausulerte dokumenter bidrar til at forsvaren kjenner saken bedre og får muligheten til å forberede seg godt.

Klientens synspunkt vil være svært relevant i vurderingen om forsvaren skal benytte innsynsretten. Unnlater klienten å samtykke, må forsvaren likevel vurdere om innsyn i de taushetsbelagte dokumentene vil være til klientens beste. Forholdet mellom klient og forsvarer bygger i stor grad på tillit. Klienten har tillit til sin forsvarer, både faglig og som medmenneske. Forsvareren må ta hensyn til om klientens tillit til forsvaren blir svekket dersom han benytter innsynsretten mot klientens vilje. Dersom tilliten til forsvaren blir svekket kan det være uheldig for arbeidet videre. Forsvareren bør dermed avstå fra dokumentinnsyn.

Det er ikke gitt hva forsvaren bør gjøre når han blir stilt ovenfor taushetsbelagte dokumenter. Mange forsvarere er prinsipielt motstander av å få innsyn i dokumenter mot taushetsplikt ovenfor sin klient, da de mener dette kan vanskeliggjøre arbeidet og spesielt forholdet til sin klient. Forsvareren må være svært påpasselig i hvordan han ordlegger seg dersom han får innsyn i taushetsbelagte dokumenter, slik at han ikke avslører innholdet i

dokumenten. På den annen side er forsvareren profesjonell og gjerne vant til å behandle taushetsbelagte dokumenter. Forsvareren må veie hensynene opp mot hverandre og foreta en vurdering. Utgangspunktet bør likevel være at hensynet til klientens interesser veier tyngst og hovedregelen om klientens samtykke bør veie tungt.

7.5 Uavhengighet

En advokat skal opptre profesjonelt og uavhengig, både faglig, personlig og økonomisk. Lederen for Advokatforeningen, Anders Ryssdal, uttaler til Advokatbladet at det er lov å gjøre en god jobb, men å være økonomisk eller personlig avhengig av en klient er derimot ikke lov.⁸⁶

Advokatens oppgaver er blant annet beskrevet i RGA pkt 1.2. Det følger av bestemmelsens 3. ledd at en advokat ikke bør ”identifisere seg med sin klient og har krav på ikke å bli identifisert med de standpunkt han forfekter for sin klient og de interesser klienten har.” Dette er en viktig nødvendighet for advokatens uavhengighet og for å kunne ivareta klientens interesser best mulig.

ERL pkt. 2.2 går lengre enn RGA og bestemmer at forsvareren ikke skal ”identifisere seg med sin klient.” Bestemmelsen i ERL er nok gitt med tanke på at muligheten for identifikasjon er større i straffesaker enn i sivile saker. Advokaten bør generelt være forsiktig med hvordan han uttaler seg til media, da folk lett identifiserer advokaten med hans klient. Forsvareren må unngå å gå god for sin klients uskyld, men fremheve sin rolle som rådgiver og talsmann. Hvordan forsvareren ordlegger seg blir dermed særdeles viktig. Eksempelvis bør forsvareren ikke si ”min klient er uskyldig”, men heller si ”min klient hevder seg uskyldig.” Ved å gå langt i å utrykke sin personlige tilknytning til klientens oppfatninger, vil man som advokat være med på å svekke tilliten til at advokater ivaretar klientens interesser på et uavhengig grunnlag. Identifisering av denne karakter er ikke bare svært uheldig, men også i strid med de etiske regler.

⁸⁶ Advokatbladet 3/07 s. 31

Grensen mellom hva som er sterkt engasjement og uheldig intimisering er uklar. Med intimisering i denne sammenheng menes at forsvarer får et for nært og privat forhold til sin klient.⁸⁷ For å gjøre en god jobb er det viktig at forsvareren setter seg godt inn i saken og engasjerer seg. Det er på den annen side vanskelig å være en objektiv rådgiver om forsvareren har en personlig relasjon til klienten og lar seg styre av følelser. Forsvareren skal ikke være nær venninne eller kamerat med klienten. Går man for langt i å utvikle et nært vennskap til klienten mister man tillit utad. Dette skader ikke bare advokaten, men også hele profesjonen.

I Orderud-saken ble spørsmålet om identifisering reist da advokat Heidi Yssen ble beskyldt for å være venninne med klienten. Til dette svarer Yssen at det handler om å inkludere klienten, og være der for han eller henne.⁸⁸ Forsvarer kan både være hyggelig mot sin klient og opptre medmenneskelig, men han må være profesjonell. Problemstillingen blir ytterligere satt på spissen dersom det oppstår et følelsesmessig eller seksuelt forhold mellom klient og forsvarer. Å ha et seksuelt forhold til sin klient er åpenbart uetisk.⁸⁹ Skulle situasjonen oppstå bør man overlate forsvareroppgavet til en annen.

”Uavhengighet er bærebjelken i de etiske reglene.”⁹⁰ Utvikler advokaten et nært vennskap til klienten er grensen overtrådt. I ytterste konsekvens vil et vennskap gå utover klientens interesser, fordi man ikke ser saken fra et objektivt ståsted. Både klient og forsvarer er tjent med at rollen markeres klart.⁹¹

⁸⁷ Langbach (1996) s. 51

⁸⁸ Advokatbladet 3/07 s. 30

⁸⁹ Langbach (1996) s. 52

⁹⁰ Harald Stabell, Advokatbladet 3/07 s. 31

⁹¹ Langbach (1996) s. 52

7.6 Interessekonflikt

I store straffesaker med flere siktede ser vi ofte at et advokatkontor representerer flere klienter i samme sak. I forbindelse med NOKAS-saken var advokat Morten Furuholmen forsvarer til en av de tiltalte, mens en advokat fra samme advokatkontor var forsvarer for en annen tiltalt. Furuholmen sier i et intervju til Advokatbladet: ”Vi hadde forut for at vi tok på oss oppdraget som forsvarer for Metkel Betew forespurt begge klienter om de selv opplevde dette som problematisk eller vurderte at de ville komme i en motstridssituasjon. Dette spørsmålet ble besvart benektende.”⁹²

RGA pkt. 3.2.1 fastslår at en advokat ikke skal ta på seg ”oppdrag hvis det som følge av oppdraget oppstår risiko for brudd på advokatens lojalitet og fortrolighet overfor klientene eller brudd på advokatens plikt til uavhengighet.” Regelen hører sammen med bestemmelsene om uavhengighet, tillitsforhold og fortrolighet. Bestemmelsen innebærer at advokaten på forhånd, i forbindelse med et nytt oppdrag, enten det er en tidligere, bestående eller ny klient, plikter å vurdere om det foreligger eller kan oppstå risiko for brudd på advokatens plikt til lojalitet, fortrolighet eller uavhengighet.⁹³

Reglene om interessekonflikt, bør i følge disiplinærmyndighetene, tolkes og håndheves strengt. De har i den forbindelse pekt på viktigheten av tillitsforholdet mellom klient og advokat. Forsvarer plikter å være klientens lojale representant uavhengig av andre interesser. Forsvareren har taushetsplikt om de forhold som klienten betror han og det er viktig at forsvareren ikke kommer i en situasjon der han representerer flere klienter med motstridende interesser.

Regler om dobbeltrepresentasjon er inntatt i RGA pkt. 3.2.2. Bestemmelsen fastslår at en advokat ikke må rådgi, representere eller handle på vegne av to eller flere klienter i samme sak hvis det foreligger eller oppstår motstridende interesser mellom dem i saken eller det er

⁹² Advokatbladet 3/07 s. 13

⁹³ Haraldsen (2005) s. 104

en klar risiko for dette. Bestemmelsen ble revidert i 2001.⁹⁴ Ikke bare de tilfeller hvor motstrid eller risiko for motstrid foreligger, men også de tilfeller hvor motstrid eller risiko for motstrid oppstår etter at advokaten har påtatt seg oppdraget omfattes av bestemmelsen.

Motstridsproblematikken er også regulert i ERL. Disse reglene går lengre enn bestemmelsene i RGA. Bestemmelsen i ERL pkt 1.7 slår fast at en forsvarer ikke må påta seg oppdrag hvis det kan oppstå motstrid ”i samme sak”. Videre regulerer bestemmelsen at en advokat ikke må påta seg oppdrag dersom det kan oppstå motstrid i ”forskjellige saker med advokatens andre klienter eller i forhold til fornærmede.” Bestemmelsen er utformet med sikte på de vanligste motstridsituasjonene som kan oppstå i forbindelse med et forsvareropdrag.

Det er ingen regel som sier at en forsvarer ikke kan påta seg oppdrag for flere siktede i samme sak. Forutsetningen for å påtas seg oppdrag for flere siktede i samme sak er at det ikke foreligger interessekonflikter. Risikoen er imidlertid stor for at det kan oppstå motstrid mellom de siktede i samme sak. En bør derfor være varsom med å påta seg oppdrag for flere siktede i samme sak, selv om det ikke skulle foreligge motstrid når oppdraget starter.

Er fornærmede i saken en tidligere klient, må forsvareren også avstå fra å ta oppdraget. Det kan by på store utfordringer for forsvareren når han eksempelvis skal peke på svakheter ved fornærmedes forklaringer og for eksempel påstå at fornærmede lyver.

ERL pkt. 1.7, siste pkt. omfatter advokater i kontorfelleskap og fastslår at reglene om interessekonflikter også gjelder nåværende klienter til en annen advokat ved samme kontor. Bestemmelsen innebærer at dersom man ikke selv kan bistå klienten, kan ingen ved samme advokatkontor gjøre det. En kan for eksempel ikke ha bistandsadvokat og forsvarer fra samme advokatkontor i samme sak. RGA har ingen tilsvarende regel. I en sak hvor et advokatkontor har flere klienter, har advokatene plikt til å vurdere hvorvidt det er eller kan oppstå motstrid.

⁹⁴ ibid. s. 106

Saken i Rt. 2001 s. 536 gjaldt spørsmål om det forelå interessemotsetninger da to advokater fra samme kontor var oppnevnt som forsvarer til to siktede i samme sak.⁹⁵

Forsvareren har ansvaret og skal vurdere om det foreligger motstrid. Det er ikke klienten som skal avgjøre problemstillingen. I utgangspunktet er det ikke noe galt i å drøfte problemstillingen med sin klient og høre hans syn på saken. Forsvareren bør likevel ikke legge avgjørende vekt på klientens oppfatning. Klienten er ikke i stand til å vurdere hvordan saken kan utvikle seg slik som en profesjonell advokat kan. Når advokaten skal vurdere risikoen for motstrid bør han ta høyde for endringer, da en sjelden vet hvordan en sak utvikler seg over tid.

Motstridreglene innskrenker advokatens rett til å påta seg oppdrag. Reglene er gitt for å beskytte klienten. At klienten får best mulig forsvar må være avgjørende når en skal vurdere om det foreligger interessekonflikt. Er advokaten i tvil om det foreligger interessekonflikter eller risiko for dette, bør forsvareren avstå fra oppdraget. Konsekvensen av å trekke seg som forsvarer når saken allerede er påbegynt kan bli stor. En bør derfor vurdere risikoen for motstrid grundig før man påtar seg oppdraget.

7.7 Taushetsplikt

Et grunnleggende prinsipp og en forutsetning for tillit er advokatens plikt til å behandle opplysninger fortrolig.⁹⁶ Taushetsplikten er et grunnleggende element i forholdet mellom forsvarer og klient. Brudd på taushetsplikten medfører straff, jf. straffeloven § 144. Bestemmelsen fastslår at advokater og forsvarere ”som rettsstridig åpenbarer hemmeligheter, som er dem[...]betrodd i stillings medfør, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.” Lovgiver har lagt stor vekt på betydningen av taushetsplikten.

⁹⁵ Avgjørelsen er omtalt tidligere i pkt. 6.2

⁹⁶ Fanebust (2005) s. 162

Brudd på taushetsplikten kan også medføre at advokaten blir fradømt retten til å drive advokatvirksomhet, jf. straffeloven § 29.

Det må være en viss sammenheng mellom betroelsen og advokatens arbeid. Bestemmelsen omfatter ikke enhver informasjon forsvareren får, men kun informasjon forsvareren får i sitt yrke, jf ordlyden ”betrodd i stillings medfør.” Bestemmelsen omfatter ikke bare muntlig informasjon, men også informasjon forsvareren har fått på annen måte. Selv om flere personer har kjennskap til forholdet, kan det likevel anses som hemmelig. Er forholdet allment kjent, er det ikke å karakterisere som hemmelighet. Det er imidlertid en forutsetning at den som har krav på hemmelighold ønsker at forholdet ikke skal gjøres kjent blant andre.⁹⁷

RGA pkt. 2.3 skiller mellom den lovbestemte taushetsplikten og advokatens fortrolighetsplikt. Første ledd fastslår at advokaten skal overholde den lovpålagte taushetsplikten. Andre ledd oppstiller en mer vidtgående fortrolighetsplikt. Advokatens fortrolighetsplikt går lengre enn taushetsplikten og gjelder opplysninger som ikke omfattes av den lovbestemte taushetsplikten, jf. bestemmelsens andre ledd.⁹⁸

Saken i ADA-2003-9 gjaldt spørsmål om det forelå brudd på diskresjonsplikten. Spørsmålet i saken var om det var strid med RGA pkt. 2.3 at advokaten, som hadde trukket seg fra oppdraget, meddelte fylkesmannen at han hadde frarådet sin klient å gå videre med saken. Disiplinærutvalget kom til at det forelå brudd på diskresjonsplikten. Utvalget presiserer at ”advokatens faglige vurderinger, som meddeles klienten som ledd i et oppdrag, vil åpenbart være omfattet av diskresjonsplikten i RGA pkt. 2.3, selv om den etter sitt innhold ikke nødvendigvis omfattes av den lovbestemte taushetsplikten.” Utvalget illustrerer her at fortrolighetsplikten går lengre enn den lovbestemte taushetsplikten.

⁹⁷ Matningsdal, note 1132

⁹⁸ Haraldsen (2005) s. 49

Advokaten skal behandle de opplysninger han får gjennom sitt arbeid med fortrolighet. Reglene om diskresjonsplikt er ment som et supplement til advokatens taushetsplikt og skal beskytte mot indiskret opptreden fra advokatens side.⁹⁹ Taushetsplikten er ikke til hinder for at advokater ved samme kontor kan jobbe i team og bistå hverandre i saker. Det er gjerne til klientens fordel at advokatene hjelper hverandre.

Forsvarere skal utad lojalt tilkjennegi samme standpunkt til faktum som klienten gjør, jf. ERL pkt. 2.3 Situasjonen kan være etisk vanskelig og er drøftet under punkt 7.8.3. ERL pkt. 5.1 bestemmer at klientens samtykke bør innhentes før forsvareren uttaler seg i saken. Dette er spesielt aktuelt i forhold til uttalelser i media.

Videre bestemmer ERL pkt. 3.4 at dersom forsvareren under etterforskningen blir kjent med opplysninger som kan skade klienten, har han ikke plikt til å legge disse frem for påtalemyndigheten eller retten. Uten klientens samtykke har han heller ikke adgang til dette. Klienten kan frita forsvareren fra taushetsplikten. Fritak fra taushetsplikten gjelder bare det man har fritak for. En bør vurdere hvorvidt man skal uttale seg i det hele tatt dersom ting henger sammen og man bare har fritak for deler. Taushetsplikten gjelder også under hovedforhandlingen, selv om bestemmelsen bare nevner etterforskningen.

En problemstilling som reiser seg er om taushetsplikten er ubetinget og går foran liv og helse. I hvilken grad kan en forsvarer bryte taushetsplikten dersom klienten for eksempel sier at han kommer til å skade noen. Denne problemstillingen ble diskutert på etikkurset ved 4. avdeling. De fleste studentene mente at advokaten i et slikt tilfelle kunne bryte taushetsplikten. Foreleserne, som besto av en forsvarer og to jurister ansatt ved det juridiske fakultetet, mente at forsvareren ikke kunne bryte taushetsplikten. Studentene ga svaret ut i fra sitt etiske ståsted. For studenten var liv og helse viktigere enn taushetsplikten. Begrunnelsen for dette kan nok være at de ønsket beskytte dem som kan bli utsatt for vold. Dette syn støttes også av Nadia Hall som er av den oppfatning ”at dersom noen er i

⁹⁹ Fanebust (2005) s. 38

livsfare, må det gå foran taushetsplikten.”¹⁰⁰ Det er straffbart å unnlate å hjelpe noen hvis de er i livsfare, jf. straffeloven § 387. Fortrolighet er grunnpilaren i forholdet mellom klient og forsvarer. Taushetsplikten er absolutt. Taushetsplikten kan brytes når liv og helse står i fare, men advokaten bør gi klienten en mulighet for å avstå fra gjerningen.

7.8 Retten til å si fra seg oppdraget

Advokaten plikter å fullføre oppdraget han har påtatt seg. Kun i noen tilfeller kan advokaten si fra seg oppdraget, jf. RGA 3.1.6.

7.8.1 Feilaktige eller ufullstendige opplysninger fra klienten

Dersom klienten har gitt feilaktige eller ufullstendige opplysninger kan en advokat si fra seg oppdraget, jf. RGA 3.1.6. I straffesaker er det derimot en normalsituasjon at klienten gir feilaktige opplysninger til sin forsvarer.¹⁰¹ På bakgrunn av at påtalemyndigheten som oftest gjør en grundig jobb i etterforskningen er det stor grunn til å tro at klienten i de fleste tilfeller har gjort hva tiltalen beskriver. I enkelte tilfeller vil nok klienten ovenfor forsvareren pynte litt på historien. Det kan eksempelvis være tilfeller hvor klienten nekter for å ha gjort det, forteller deler av eller en annen versjon enn hva tiltalen beskriver. At klienten lyver ovenfor sin forsvarer kan by på problemer for det arbeidet forsvareren skal gjøre.

Forsvarerens oppgave er først og fremst å påpeke tvil ved de bevisene påtalemyndigheten fremlegger i retten og få frem alt som taler til siktedes fordel. Det kan i realiteten bare være i helt spesielle situasjoner at en forsvarer kan si fra seg oppdraget dersom klienten lyver.¹⁰² Bestemmelsen er ikke særlig praktisk i forbindelse med straffesaker.

¹⁰⁰ Fanebust (2005) s.165

¹⁰¹ Langbach (1996) s. 36

¹⁰² l.c

7.8.2 Klienten vil ikke følge advokatens råd

En advokat kan si fra seg oppdraget dersom klienten ikke vil følge advokatens råd i saken, jf. RGA 3.1.6. I straffesaker er heller ikke dette særlig praktisk.¹⁰³ I de fleste tilfeller vil klienten være best tjent med å tilstå og dette rådet bør forsvareren gi klienten. Klienten vil mange ganger holde fast på en forklaring som ikke stemmer med tiltalen og bevisene i saken. Dette er det nok flere grunner til. Først og fremst for klientens eget selvbilde og stolthet. Å endre på forklaringen vil for mange føles som et stort nederlag. Som forsvarer ser man fort at dette vil by på store utfordringer og retten vil som regel ha forståelse for forsvarerens vanskeligheter. Langbach mener at det å si fra seg oppdraget fordi klienten ikke vil følge forsvarerens råd bare bør skje i helt spesielle tilfeller.¹⁰⁴

Problemstillingen kan eksempelvis oppstå i forbindelse med spørsmål om anke. Dilemmaet kan være at klienten ønsker å anke, mens forsvareren råder klienten til å la være. Det beste vil i de fleste tilfeller være å ha en åpen dialog med klienten og legge problemet frem. Å fortsette som forsvarer dersom man ikke har noe tro på at anken vil føre frem, kan resultere i at man ikke vil gjøre en fullgod jobb. Forsvareren bør da trekke seg fra oppdraget.

7.8.3 Tilståelse ovenfor forsvareren

Advokaten kan si fra seg oppdraget dersom ”det inntreffer slike omstendigheter at det ikke rimeligvis kan forlanges at advokaten fortsetter oppdraget,” jf. RGA pkt. 3.1.6, siste strekpunkt. Det kan være flere grunner til at en advokat kan si fra seg oppdraget på bakgrunn av denne bestemmelsen. Både i de tilfeller der det oppstår problemer på det mellommenneskelige plan og problemer i relasjonen mellom forsvareren og siktede.¹⁰⁵ Det kan eksempelvis være at forholdet mellom forsvarer og klient blir så dårlig at det for begge parter er best at forsvareren sier fra seg oppdraget.

¹⁰³ l.c

¹⁰⁴ ibid. s. 37

¹⁰⁵ l.c

Det klassiske dilemmaet er der den tiltalte kommer med en skyldnererkjennelse ovenfor forsvareren. Problemstillingen som reiser seg er hvorvidt forsvareren bør frasi seg oppdraget på bakgrunn av en tilståelse fra klienten. Jeg vil kun behandle problemstillingen når klienten kommer med en tilståelse ovenfor forsvareren, ikke når forsvareren forstår at klienten er skyldig på bakgrunn av bevisene i saken.

Under mediadagene i Bergen var det en debatt om forsvarerløgn og advokatroller.¹⁰⁶ Debattlederen startet med å spørre debattdeltagerne om det ikke var brudd på advokatetikken når forsvarerne prosederte på frifinnelse dersom forsvareren visste at klienten var skyldig. Når folk flest tenker på forsvareretiske problemstillinger er det stort sett denne problemstillingen. Oppfatningen blant folk er gjerne at dette skjer ofte.

Advokater har taushetsplikt. Dersom forsvareren føler at han bør fratre i en slik situasjon, kan han gjøre det dersom dette skjer uten å skade klientens interesser, jf. ERL pkt. 6.1. Forsvareren kan ikke utad fortelle grunnen til sitt fratreden, da dette vil være et brudd på taushetsplikten.

Den etiske problemstillingen som oppstår er om forsvareren i et slikt tilfelle også har plikt til å fratre og om det vil være uetisk å prosedere på frifinnelse dersom klienten har tilstått ovenfor forsvareren. I følge advokat Harald Stabell er dette en teoretisk problemstilling.¹⁰⁷ Han har selv, i løpet av alle årene han har jobbet som forsvarer, aldri opplevd at en klient har tilstått ovenfor han og i neste omgang bedt han om å prosedere på frifinnelse. Advokat Ivar Sveen har vært jurist i førti år og har bare opplevd denne problemstillingen noen få ganger.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Advokatbladet 6/07 s. 16 flg.

¹⁰⁷ Samtale med Harald Stabell, 14/2-08

¹⁰⁸ Samtale med Ivar Sveen, 19/2-08

Som forsvarere er man gjerne den eneste klienten kan betro seg til og det eneste menneske klienten stoler på. Det grunnleggende etiske bud bak forsvarerens virke er at han skal hjelpe klienten.¹⁰⁹ Det kan for mange være problematisk å forlate klienten og be han om å finne seg en ny forsvarer, fordi en svikter da et menneske som trenger hjelp i en vanskelig situasjon.

Klientens interesse kan her komme i konflikt med forsvarerens etiske grense. Langbach mener at i mindre alvorlige saker bør man kunne leve med kunnskapen om at klienten er skyldig uten at man skal føle etiske skrupler av den grunn.¹¹⁰ For å unngå å komme i en slik situasjon bør forsvareren fra første stund ta styringen og fortelle sin klient at han ikke ønsker å høre noe annet enn hva klienten vil forklare i retten.

I de mer alvorlige sakene som for eksempel vold, drap og sedelighetssaker er den etiske utfordringen gjerne større. En tilståelse ovenfor forsvareren kan ofte være et rop om hjelp. Forsvareren bør oppfordre sin klient til å tilstå ovenfor politi eller til å endre forklaring dersom forklaring allerede er gitt.

Innrømmelsen ovenfor forsvareren sent i prosessen, like før eller under hovedforhandlingen, kan gjøre forsvaret vanskelig. Dersom forsvareren trekker seg sent i prosessen kan det by på vanskeligheter både for klienten og forsvareren. Klienten må finne seg en ny forsvarer. Forsvareren kan ikke begrunne sitt fratrede på grunn av taushetsplikten.¹¹¹ På den annen side blir forsvarerarbeidet sjelden særlig godt dersom forsvareren føler at det ikke er riktig å fortsette som forsvarer i saken. ”Det kan være problematisk å gå i retten å prosedere mot bedre vitende. Da bør man be sin klient om å bytte advokat.”¹¹²

¹⁰⁹ Langbach (1996) s. 38

¹¹⁰ Langbach (1996) s. 38

¹¹¹ *ibid.* s. 39

¹¹² Harald Stabell, Advokatbladet 6/07s. 16

En skylderkjennelse betyr ikke alltid at klienten er skyldig. Det kan være flere grunner til at den siktede kommer med en falsk tilståelse¹¹³ ovenfor sin forsvarer (eller til politiet). Det kan være at den siktede har et sterkt behov for oppmerksomhet eller at han ønsker å dekke over en annen person.

En av Norges mest omtalte forsvinningsgåte fant sted på vestlandet i 1958. Frisørdamen Astrid Aardal forsvant fra sin bopel ved Fana i Bergen. Familien Hollekim, som hun leide husrom av, meldte henne savnet i midten av januar 1958. I 1963 tilsto Sigurd Hollekim å ha tatt livet av frisørdamen. I et av de første avhørene forklarte Hollekim til politiet at han hadde drept frisørdamen på låven og brent liket. Senere endret Hollekim forklaring, og sa at han hadde partert liket og gravd liket ned på Flesland flyplass. Hollekims forsvarer, Alf Nordhus, mente at tilståelsen var falsk og prosederte på frifinnelse. Forsvareren pekte på at det forelå flere momenter som tilsa at tilståelsen måtte være falsk. Nordhus viste blant annet til at Hollekim var av den typen som tok på seg skylden når noe galt skjedde, selv om noen andre i familien var synderen.¹¹⁴ Hollekim ble frikjent av retten. Også etter frifinnelsen hevdet Hollekim at han hadde tatt livet av frisørdamen, men takket likevel sin forsvarer for innsatsen. I dag er fremdeles denne forsvinningen en gåte.

7.9 Forsvareren i retten

7.9.1 Forsvarerens oppgaver i retten

ERL pkt. 4.1 slår fast at forsvareren alltid skal møte grundig forberedt i retten. Dette innebærer at forsvareren må sette seg godt inn i saken før han møter i retten. Det er først og fremst hensynet til den tiltalte som ligger bak bestemmelsen. En problemstilling som reiser seg er hvordan en forsvarer kan møte grundig forberedt når han i utgangspunktet bare får betalt for 6-8 timers arbeid.¹¹⁵ Svaret vil nok bero på sakens kompleksitet og forsvarerens

¹¹³ Falsk tilståelse er når siktede erkjenner å ha utført en handling som han ikke har gjort.

¹¹⁴ Nordhus (1967) s. 184

¹¹⁵ Etter strykkprisforskriften § 7 (1) får forsvarere i utgangspunktet betalt for 6-8 timers arbeid avhengig av hoved-/ankeforhandlingens varighet.

erfaring. Vi ser med andre ord at det ikke alltid vil være samsvar mellom ERL pkt. 4.1 og stykkprisforskriften. I mange tilfeller må dessverre forsvareren jobbe dagnad for å kunne møte grundig forberedt i retten.¹¹⁶

7.9.2 Forsvarerens opptreden i retten

Bestemmelsen i ERL pkt 4.2 fastslår at forsvareren skal ha respekt for domstolen og aktørene, og med frimodighet og selvstendighet ivareta klientens interesser. Bestemmelsen innebærer for det første at forsvareren skal ha en seriøs fremtreden i retten. Forsvareren skal ikke opptre brautende og holde show. Klienten vil nok synes at forsvareren er dyktig ved å være frekk og avbryte påtalemyndigheten hele tiden. Fremtrer forsvareren slik vil han miste respekt i retten. Forsvareren skal prosedere saken for retten og ikke underholde sin klient. ”Den som har troverdighet i retten, vil bli hørt.”¹¹⁷ Advokaten må være effektiv og rette fokus på det som er relevant i saken. Forsvareren er ikke tjent med å holde en lang prosedyre på forhold som er usakelig.

Spørsmål om forsvarerens opptreden ble behandlet av Disiplinærutvalget i ADA-2005-103. Spørsmålet i saken var om forsvareren hadde brutt ERL pkt. 4.1 og 4.2 ved å omtale dommeren som ”uredelig” og ”uærlig”. Disiplinærutvalget kom til at advokaten hadde opptrådt i strid med ERL. Disiplinærutvalget uttaler: ”Selv om advokaten mener det er kritikkverdig at dommeren begikk denne saksbehandlingsfeilen, gir det han selvsagt ikke rette til å omtale dommeren som ’uærlig’ og ’uredelig’ av den grunn.”¹¹⁸

Forsvareren må påse at den tiltalte får en rettferdig rettergang. Det finnes eksempler på at meddommere har sovnet i retten. Det er viktig at forsvareren gjør retten oppmerksom på kritikkverdige forhold som setter klientens rettsikkerhet i fare. Men forsvareren må være

¹¹⁶ Slik beskriver advokat Ivar Sveen situasjonen, samtale 19/2-08.

¹¹⁷ Fanebust (2005) s. 169

¹¹⁸ ADA-2005-103, avsnitt 8

seg bevisst på hvordan han tar opp forholdene. Forsvareren kommer veldig langt med å vise alminnelig folkeskikk, men må selvfølgelig si i fra når han mener det er behov.

7.10 Media

7.10.1 Under saken

Hensynet om å sette klientens interesser i sentrum gjelder også i forhold til media. Bestemmelsen i RGA pkt. 2.4.2. fastslår at advokaten ”plikter ved enhver omtale av rettssaker å ta tilbørlig hensyn til partenes interesser.” Spørsmålet i denne sammenheng blir hvor aktiv advokaten bør være i forhold til å gi opplysninger til media.

ERL pkt. 5.3 bestemmer at forsvareren skal ”behandle informasjon fra etterforskningen og sakens dokumenter med forsiktighet.” Det kan imidlertid oppstå behov for å uttale seg til pressen, spesielt i de tilfeller der politiet eller andre uttaler seg om saken. I vurderingen må forsvareren legge vekt på om uttalelsen er nødvendig for å skape balanse i saken eller for å rette på feil. ERL pkt. 5.2 fastslår at forsvareren ”alltid skal ha klientens interesser for øye” når han omtaler saken offentlig.

Forsvareren må være forsiktig med å komme med uttalelser som kan skade etterforskningen. I forbindelse med en større spritsak¹¹⁹ gikk politiet ut i media og hevdet at en person hadde solgt sprit etter at han var kjent med at den var forgiftet, og ba om vitneprov fra folk. Forsvareren i saken uttalte: ”Det ville vært forsvareretisk uriktig om jeg ikke gikk ut og kommenterte at han selv [klienten] mente at han ikke hadde solgt en dråpe etter at han ble kjent med at spriten var forgiftet, og at det heller ikke var hevdet av noen vitner at dette hadde funnet sted.” Politiet var lite begeistret for uttalelsen fordi folk kunne bli påvirket av når salget hadde funnet sted. I denne saken ville eventuelle vitner ha like stor mulighet for å bli påvirket av politiets uttalelse som forsvarerens. Det var derfor nødvendig av forsvareren å kommentere politiets uttalelse for å balansere saken.

¹¹⁹ Elden (2006) s. 278

I noen tilfeller kan det være naturlig og helt legitimt at advokaten selv tar kontakt med pressen for å få dekket saken, eller for å få frem sine synspunkter på saken.¹²⁰

Forutsetningen for å kontakte pressen må være at det er saken som skal belyses på en fornuftig måte, ikke at advokaten markedsfører seg selv og sitt firma ovenfor fremtidig klienter. Advokatens egeninteresse i reklameøyemed og profilering må ikke bli avgjørende for hvordan advokater uttaler seg til media.

Forsvareren kan bli utsatt for kritikk og bør være varsom med hvordan han bruker media. En forhåndsprosederer i media ikke finne sted, da det kan skade både klienten og forsvareren. Spesielt forsiktig bør forsvareren være i forhold til å gå god for siktedes forklaringer. Forsvareren er klientens talsmann, og bør understreke at han uttaler seg på vegne av klienten. Forsvareren bør merke seg at det under etterforskningen kan komme frem nye opplysninger som endrer saken. Det vil både være uetisk og vanskeliggjøre et godt forsvar dersom forsvareren har gått kraftig ut med sin oppfatning om klientens skyld.

Forsvarer blir berørt av mediaeksposering i større eller mindre grad. Både ut i fra et etisk ståsted og et rent strategisk ståsted, bør advokaten være forsiktig med å uttale seg til media. Både klienten og advokatstanden er nok mest tjent med diskresjon og minst mulig offentlig støy.¹²¹

7.10.2 Fra advokat til pressetalsmann

I den senere tiden har det vært en tendens til advokater som uttaler seg til pressen i forbindelse med mediaeksposerte saker. I Valla-saken¹²² ble advokat Harald Stabell bedt

¹²⁰ Langbach (1996) s. 57

¹²¹ Wilhelmsen (2003) s.84

¹²² Saken ble utløst da LOs internasjonale sekretær Ingunn Yssen sa opp sin stilling og anklaget Gerd Liv Valla for å ha trakassert henne. Saken fikk etter hvert et videre fokus, og andre forhold knyttet til Vallas opptreden overfor andre ble trukket inn. Saken fikk stor medieoppmerksomhet i Norge vinteren 2007. Et uavhengig granskningsutvalg nedsatt av LO konkluderte med at Valla hadde trakassert Ingunn Yssen. Dette førte til at Valla måtte gå av som LO-leder.

om å belyse rettsikkerheten til Valla. Valla søkte deretter juridisk bistand av Stabell. På fjorårets aktørkonferanse kritiserte Dagbladets journalist John O. Egeland det han mente var en trend mot et juridisk totalforsvar og uttalte at ”advokat Stabell gikk fra juss til omdømmeansvar og PR.”¹²³

En interessant problemstilling som reiser seg er i hvilken grad advokater bør uttale seg til media i forbindelse med profilerte saker og om det finnes noen betenkeligheter med å påta seg eventuelle oppdrag i etterkant. Problemstillingen ligger etter min mening utenfor oppgavens rammer og vil ikke bli drøftet. Å kommentere jussen i forbindelse med en sak er ikke å anse som uetisk så lenge advokaten fremtrer saklig. Også juridiske professorer blir stadig bedt om å belyse regler og uttale seg om jussen i forbindelse med konkrete saker. Når det gjelder å påta seg oppdrag i etterkant er problemstillingen ikke særlig aktuell for forsvarere. Som forsvarer påtar man seg som oftest oppdraget før saken får stor omtale i media.

¹²³ Advokatbladet 10/07 s.10

8 Forsvarerrollen i dag – den etiske situasjonen

John O. Egeland beskriver advokatsituasjonen slik: ”Det er stor forskjell på advokatarbeidet, noe som aldri blir evaluert eller rapportert noe sted. Dagens forsvarere strekker seg fra det fremragende til det som rett og slett er farlig for klienten. Advokaten er en beskyttet gruppe som lett slipper unna kritikk.”¹²⁴ Vi kan stille spørsmål om advokatprofesjonens anseelse er dalende? Advokater er blitt beskyldt for å samarbeide med kriminelle, for å lyve og opptre som mafiaadvokater for å sikre seg høye honorarer fra sine klienter. Boken ”Våpendrager og veiviser - Advokatenes historie i Norge” ble utgitt høsten 2008. Boken tar for seg flere viktige temaer, deriblant advokatetikk. Medforfatter Harald Espeli utfordrer: ”Hvis advokatene ønsker å bli oppfattet som noe mer enn sine ulike klienters våpendrager og tidvis leiesoldat, må kanskje både individuelle, yrkesbestemte og bransjebestemte valg og normer vurderes på ny?”¹²⁵

Dersom realiteten stemmer slik situasjonen er skildret ovenfor burde dette gjenspeile seg hos disiplinærmyndighetene.¹²⁶ Disiplinærmyndigheten får årlig i underkant av 500 klager på advokater. Rundt halvparten av klagene får medhold. Det føres ingen oversikt over hvor mange av klagene som berører forsvarere i straffesaker. Advokat Nils Petter Jacobsen har sittet i disiplinærutvalget for Oslo i mange år og sier at det er overraskende få som klager på forsvarere.¹²⁷ Det er nesten ingen klienter som innklager sin forsvarer. Dette beror nok først og fremst på at klienten er fornøyd med sin forsvarer. For det andre er klientene gjerne personer med lite resurser og kanskje ikke særlig bevisst på klageadgangen.¹²⁸ Noen av sakene innklages av kollegaer. Klagene fra andre advokater gjelder stort sett klientnapping, brudd på taushetsplikt eller aggressiv markedsføring. Domstolene klager inn forsvarere på bakgrunn av dårlig oppførsel i retten og mangel på respekt ovenfor domstolen. Tallene fra

¹²⁴ l.c

¹²⁵ Farbrot (2008)

¹²⁶ Avsnittet bygges i stor grad på statistikker jeg har fått tilsendt i brev av Advokatforeningen, Knudsen (2008)

¹²⁷ Advokatbladet 3/07 s. 26

¹²⁸ l.c

disiplinærmyndigheten viser en helt annen virkelighet enn det media gir inntrykk for. Det er grunn til å understreke at alle kan gjøre en feil innimellom og bli innklaget. Det viktigste er at forsvareren i etterkant lærer av situasjonen. Det som setter resten av advokatstanden i dårlig lys er de advokater som stadig balanserer på grensen av de etiske reglene.

Antall advokater har økt med det tredoblete de siste tretti årene. Konkurransen er blitt tøffere og kravet til inntjening er høyere. En kan stille spørsmål om kravet til inntjening er det største motivet for hvordan advokaten handler. Kombinasjon av makt og penger reiser de fleste etiske konflikter som juristene stilles ovenfor.¹²⁹ Etiske grunnverdier og holdninger blir utfordret av muligheten til å tjene mye penger. De juridiske fakultet har en viktig utfordring i å formidle grunnleggende etiske holdninger til studentene. Fakultetene har tatt betydningen av etikk på alvor og har innført obligatoriske undervisning i etikk. Kurset er riktig nok bare på 4 timer, men det er en god begynnelse. Advokatforeningen har innført at etikk skal være en del av den obligatoriske etterutdanningen. Det er med andre ord lagt godt til rette for at advokaten skal være seg bevisst på yrkesetiske holdninger og verdier. Det blir nå opp til den enkelte advokat om han vil være med på å snu trenden fra et dalende omdømme av advokatprofesjonen til en god anseelse.

Når man som forsvarer møter etiske utfordringer må en først og fremst identifisere de etiske problemstillingene. Forsvareren må se på hvilke valgmuligheter han har og vurdere alternativene opp mot hverandre. Reglene kan i mange tilfeller fremtre svært klare, men når man kommer opp i konkrete situasjoner er de ikke alltid så tydelige. Det viktigste er at advokaten i utøvelse av sitt yrke er bevisst på etikken. Beveger advokaten seg i en gråsoner over lengre tid, er faren for at den etiske grensen blir strukket lengre for hver gang. ”Et kjernepunkt i etikken – også juristetikken – er at man til enhver tid må være parat til å se seg selv i speilet og stå til rette for sitt eget speilbilde.”¹³⁰ Etikken skal ikke være et fag advokaten pugger, men den skal ligge i ryggraden.

¹²⁹ Wilhelmsen (2003) s. 13

¹³⁰ ibid. s. 14

De advokatetiske reglene er med på å kvalitetssikre det arbeidet advokatene utfører. Formålet med reglene er å gi advokatene et verktøy til å løse de etiske problemstillingene de opplever i sitt arbeid. Reglene gir uttrykk for et viktig standpunkt, nemlig at klientens interesser skal være i sentrum. Dette standpunktet kan også brukes til å løse etiske problemstillinger som ikke omfattes av reglene. Det å ivareta klientens interesser må være rød tråd, også for etiske vurderinger. ”Det grunnleggende etiske bud bak forsvarerens virke er at han skal hjelpe.”¹³¹

¹³¹ Langbach (1996) s.38

9 Litteraturliste

9.1 Bøker

- Bahun, Marianne Klungland. *Advokatstanden i Norge*. Oslo 2001
- Fanebust, Arne m.fl., *Juss og etikk*, Oslo 2005
- Halvorsen, Harald, *Advokatvirksomhet – betingelser og krav*, Oslo 1997
- Haraldsen, Haakon, *Regler for god advokatskikk med kommentarer*, Oslo 2005
- Hov, Jo, *Rettergang II Straffeprosess*, Oslo 1999
- Langbach, Tor, *Forsvareren*, Oslo 1996
- Nordhus, Alf, *Jeg tar saken*, Oslo 1967
- Slettan, Svein og Torill Marie Øie, *Forbrytelse og straff, Bind 1 Innføring i strafferett*, Oslo 2001
- Vaags, Ralph Henk, *Etikk*, Bergen 2004
- Wilhelmsen, Jan-Fredrik og Geir Woxholth, *Juristetikk*, Oslo 2003

9.2 Artikler

- Elden, John Christian. *Er forsvareretikken død?* Kritisk juss 2006 (32) nr. 4 s. 270-280
- Kristensen, Janne. *Forsvarerrollen*.
<http://www.forsvarergruppen.org/forsvarerrollen.html>
- Rønning, Aina Johnsen. *Het mediedebatt på etikkseminar*. Advokatbladet nr. 11 – 2006 årg. 76 s. 26-28
- Rønning, Aino Johnsen. *Forsvarerenes utfordringer*. Advokatbladet nr. 3 – 2007 årg. 87, s. 7-33
- Rønning, Aino Johnsen. *Forsvarerløgn og advokatroller*. Advokatbladet nr. 6 – 2007 årg. 87 s. 16-17

- Rønning, Aino Johnsen. *Refset dommere og advokater*. I: Advokatbladet nr. 10 – 2007 årg. 87 s. 10-11

9.3 Lovgivning

9.3.1 Norske lover

- 1902 Almindelig borgelig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10
- 1915 Lov om domstolene (domstolloven) av 13. mai 1915 nr. 5
- 1981 Lov om rettergang i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

9.3.2 Forskrifter

- Forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.v (FOR-1997-12-03-1441)

9.3.3 Traktater

- EMK Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950
- SP FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, 1976

9.3.4 Andre bestemmelser

- RGA Regler for god advokatskikk, inntatt i Forskrift til domstolloven kapittel 11, Advokatforskriften (FOR-1996-12-20 nr. 1161)
- ERL Retningslinjer for forsvarere
- Behandlingsregler for Advokatforeningens disiplinærutvalg

9.4 Rettsavgjørelser

- Rt. 1928 s. 1105
- Rt. 2000 s. 1948
- Rt. 2001 s. 536

- Rt. 2003 s. 1627
- Rt. 2004 s. 950
- Rt. 2004 s. 2023
- Rt. 2007 s. 1047

9.5 Disiplinæravgjørrelser:

- ADA-2001-88
- ADA-2003-9
- ADA-2004-26
- ADA-2005-103
- ADA-2006-30

9.6 Nettdokumenter / nettsider

- Farbrot, Audun, *Tredobbling av antall advokater*.
<http://www.forskning.no/artikler/2008/september/195311>
- Lutro, Arne. *Utsatt for ondsinnede rykte*. <http://arkiv.nettavisen.no/Nyhet/179832/-+Utsatt+for+ondsinnede+rykter.html>
- Matningsdal, Magnus. *Kommentar til Straffeloven*. Norsk lovkommentar nettversjon
- Ravndal, Dennis. *Lommemann-siktet vraker Staff*.
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/lommemannen/artikkel.php?artid=514669>
- Skaflem, Ingolf. *Kommentar til Straffeprosessloven*. Norsk lovkommentar nettversjon
- VG-nett / NTB. *Lommemannen erkjenner flere overgrep*.
- <http://www.advokatforeningen.no/Etiske-regler/Advokatforeningens-etiske-retningslinjer-og-veiledninger/Regler-for-god-advokatskikk/>
- <http://www.advokatforeningen.no/Advokatroller1/Roller/Forsvarsadvokat/Retningslinjer-for-forsvarere/>

- www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html
- <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/lommemannen/artikkel.php?artid=198343>
- <http://no.wikipedia.org/wiki/Rettsmiddel>

9.7 Personlig meddelelse

- Knudsen, Jannicke, rådgiver ved Den Norske Advokatforeningen. E-post, 21. februar 2008
- Knudsen, Jannicke, rådgiver ved Den Norske Advokatforeningen. Brev, 3. mars 2008

9.8 Samtaler

- Advokat Harald Stabell, Oslo 14. februar 2008
- Advokat Ivar Sveen, Kristiansand 19. februar 200

